

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH VE MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

TARİH VE MEDENİYET ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ'NDE OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NUN KARADENİZ SİYASETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak MORKOÇ

İstanbul

Ocak-2025

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH VE MEDENİYET ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

TARİH VE MEDENİYET ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ'NDE OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NUN KARADENİZ SİYASETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak MORKOÇ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Halil YAVAŞ

İstanbul

Ocak-2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Halil YAVAŞ

(Islak İmza)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali BOLAT

(Islak İmza)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ali DEMİREL

(Islak İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Islak İmza

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Fatih Sultan Mehmed Dönemi’nde Osmanlı İmparatorluğu’nun Karadeniz Siyaseti**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Burak MORKOÇ

ÖNSÖZ

“Fatih Sultan Mehmed Dönemi’nde Osmanlı İmparatorluğu’nun Karadeniz Siyaseti” adlı bu tezi hazırlarken her ne kadar farklı bir ilde aktif olarak akademisyenliğini sürdürse de her daim ihtiyacım doğrultusunda bana destek olup, tecrübe ve bilgisi ile danışmanlığımı yapan çok değerli hocam Doç Dr. Halil YAVAŞ’a, bu danışmanlığa aracılık eden hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali BOLAT’a ve her daim yanımda olan başta annem, ablam ve babam olmak üzer tüm aile efradıma teşekkürlerimi sunarım.

Burak MORKOÇ

İstanbul-2025

ÖZET

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ'NDE OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN KARADENİZ SİYASETİ

Burak MORKOÇ

Yüksek Lisans, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Halil YAVAŞ

Ocak, 2025 – 66 Sayfa

Karadeniz havzası sınırları; doğusunda Kafkasya topraklarında yer alan Batum, batısında Balkan coğrafyasının doğu sahil şeridinde bulunan Varna'ya, güneyinde Anadolu topraklarının kuzey sahil kesimi ve kuzeyinde de Kırım'a ulaşan bölgede yer almıştır. Kerç Boğazı, Azak Denizi'ne ve İstanbul Boğazı, Marmara Denizi'ne bağlanmada aracılık yapmıştır. Ayrıca, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı ile Ege Denizi'ne, Ege Denizi ile de Akdeniz'e komşu olmuştur. Karadeniz, her zaman ticari olarak önemini korumuştur. Sahip olduğu ticari ve stratejik konumu ile Antik Çağ'dan itibaren farklı milletler tarafından ele geçirilmek istenmiştir.

Bu çalışmada; Fatih Sultan Mehmed'in Karadeniz'i "Türk Gölü" hâline getirme stratejisi üzerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda, Karadeniz'in "Türk Gölü" hâline gelmesi sürecinde Osmanlı Devleti ile Karadeniz çevresinde bulunan devletlerin ilişkileri incelenmiştir. Burada sözü edilen devletler Karadeniz'in kuzey ve güney sahil kesimlerinde konumlanmıştır. Bunlardan Kırım Hanlığı ve bu hanlığa bağlı Kefe, Karadeniz'in kuzey sahilinde yer almıştır. Bu dönemde Ceneviz kolonisi olan Amasra, İsfendiyaroğulları Beyliği'ne bağlı Sinop ile Trabzon Rum Devleti ise Karadeniz'in güneyinde bulunmuştur. Bu bölgede her ne kadar toprağı olmasa da bazı siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı Karadeniz'de söz sahibi olmak için mücadele eden devletler ortaya çıkmıştır. Bu duruma en büyük örneği, Doğu Anadolu ve İran topraklarına hâkim olan Uzun Hasan ve hükümdarlığındaki Akkoyunlu Devleti vermiştir.

Çalışmamızda, kaynaklar incelenirken nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmış ve mukayeseler yapılarak doğru bilgi aktarılmaya çalışılmıştır. Cümleler yazılırken “-miş’li geçmiş zaman” kullanılmıştır. Dönem kaynaklarından ve belgelerden istifade etmenin yanı sıra modern dönem araştırmacıların değerli yorumlarından da faydalanılmıştır.

Yapılan incelemeden Fatih Sultan Mehmed Dönemi öncesinde de Karadeniz’in Osmanlı açısından ulaşılması amaçlanan bir hedef olduğu, Fatih ile birlikte bu hedefin daha önem kazandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Fatih Sultan Mehmed’in Karadeniz’i ele geçirmek için aktif bir siyaset izlediği, kendisine engel olmaya çalışan devletler ile savaşmaktan kaçınmadığı, bu yüzden Karadeniz etrafındaki devletler, beylikler ve beyler ile siyasal olarak mücadele ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı Devleti, Karadeniz, Anadolu Kıyıları, Türk Gölü.

ABSTRACT

BLACK SEA POLITICS OF THE OTTOMAN EMPIRE IN THE PERIOD OF SULTAN MEHMET THE CONQUEROR

Burak MORKOÇ

Master, History and Civilization Studies

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Halil YAVAŞ

January, 2025 – 66 Pages

Black Sea basin borders; Batumi is located in the Caucasus to the east, Varna on the eastern coast of the Balkans to the west, the northern coast of Anatolia to the south, and Crimea to the north. The Kerch Strait served as an intermediary in connecting the Sea of Azov and the Bosphorus to the Sea of Marmara. In addition, it was a neighbor to the Aegean Sea with the Sea of Marmara and the Dardanelles, and to the Mediterranean with the Aegean Sea. The Black Sea has always maintained its commercial importance. With its commercial and strategic location, it has been wanted to be taken over by different nations since ancient times.

In this study; The focus is on Fatih Sultan Mehmed's strategy to turn the Black Sea into a "Turkish Lake". In this context, the relations between the Ottoman Empire and the states around the Black Sea during the process of the Black Sea becoming a "Turkish Lake" were examined. The states mentioned here are located in the northern and southern coastal areas of the Black Sea. Among these, the Crimean Khanate and Kefe, affiliated to this khanate, were located on the northern coast of the Black Sea. During this period, Amasra, which was a Genoese colony, Sinop, which was a part of the İsfendiyaroğulları Principality, and the Greek State of Trabzon were located in the south of the Black Sea. Although they have no land in this region, states have emerged that struggle to have a say in the Black Sea due to some political, social and economic reasons. The biggest example of this situation was given by Uzun Hasan, who

dominated the lands of Eastern Anatolia and Iran, and the Akkoyunlu State under his reign.

In our study, document review, one of the qualitative research methods, was used when examining the sources and accurate information was tried to be conveyed by making comparisons. "Past tense with -mish" was used when writing the sentences. In addition to benefiting from period sources and documents, the valuable comments of modern researchers were also benefited from.

From the analysis, it was concluded that the Black Sea was a goal to be achieved by the Ottoman Empire before the reign of Mehmed the Conqueror, and that this goal became more important with Mehmed the Conqueror. In addition, it has been determined that Mehmed the Conqueror followed an active policy to seize the Black Sea, did not refrain from fighting the states that tried to hinder him, and therefore fought politically with the states, principalities and lords around the Black Sea.

Keywords: Fatih Sultan Mehmed, Ottoman Empire, Black Sea, Anatolian Coasts, Turkish Lake.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Karadeniz Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	1
1.2. Karadeniz'in Coğrafi Konumu ve Tarihi.....	1
1.3. Fatih Sultan Mehmed'in Kişiliği, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri.....	3
İKİNCİ BÖLÜM	
KARADENİZ'İN “TÜRK GÖLÜ” OLMA SÜRECİ VE BU SÜREÇTE ANADOLU KIYILARI	8
2.1. Amasra ve Sinop'un Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu.....	9
2.2. Amasra ve Sinop'un Fethedilmesinin Sebepleri.....	10
2.3. Amasra ve Sinop'un Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri ve Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi.....	12
2.4. Amasra ve Sinop'un Fethedilmesinin Sonuçları.....	13
2.5. Trabzon Rum Devleti'nin Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu.....	14
2.6. Trabzon Rum Devleti'nin Fethedilme Sebepleri.....	16
2.7. Trabzon Rum Devleti'nin Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri ve Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi.....	17
2.8. Trabzon Rum Devleti'nin Fethedilmesinin Sonuçları.....	17

2.9. Uzun Hasan ve Akkoyunlu Devleti'nin Trabzon Rum Devleti ve Osmanlı Devleti İle İlişkileri.....	18
2.10. Otlukbeli Savaşı'nın Zeminin Hazırlanması.....	19
2.11. Osmanlı İmparatorluğu ve Akkoyunlu Devleti Arasındaki Rekabetten Doğan Meydan Savaşı: Otlukbeli Savaşı (1473)	21
2.12. Otlukbeli Savaşı'nın Sonuçları	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARADENİZ'İN “TÜRK GÖLÜ” OLMA SÜRECİNDE DİĞER KIYILAR . 24

3.1. Kırım Hanlığı'nın Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu.....	24
3.2. Kırım Hanlığı'nın Fethedilme Sebepleri.....	27
3.3. Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri ve Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi	28
3.4. Kırım Hanlığı'nın Fethedilmesinin Sonuçları.....	29
3.5. Kefe'nin Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu.....	30
3.6. Kefe'nin Fethedilmesinin Sebepleri	34
3.7. Kefe'nin Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri ve Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi	38
3.8. Kefe'nin Fethedilmesinin Sonuçları	41
3.9. Eflak ve Boğdan'ın Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu.....	42
3.10. Eflak ve Boğdan'ın Fethedilmesinin Sebepleri	43
3.11. Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri ve Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi	44
3.12. Eflak ve Boğdan'ın Fethedilmesinin Sonuçları	47
3.13. Karadeniz'in “Türk Gölü” Olması ve Payitaht İstanbul'a Nüfus İskânı	47
SONUÇ	49
KAYNAKÇA	52

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
Haz.	: Hazırlayan
Ed.	: Editör
C.	: Cilt
S.	: Sayı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Karadeniz Üzerine Yapılan Çalışmalar

Karadeniz üzerine araştırmalarda bulunan mütetebbler genellikle kendi ilgi duydukları alanlara yoğunlaşmışlardır. Anadolu kıyılarındaki kentleşmenin tarihi ele alınıp bu konu işlenmiştir. Karadeniz güney sahil kesimindeki Anadolu kıyılarında ortaya çıkmış yerleşim aşamalarının incelenip araştırılmasında birtakım zorluklarla araştırmacılar her dem yüzleşmiştir. Tabiatının bir gereği olarak ortaya çıkan zor şartlar eski yerleşimlere ait izleri görünmez hâle getirmesi de bu bölgede yapılan incelemelerdeki zorlu sürecin epeyce artmasına sebep olmuştur. Bu durum Karadeniz'deki dağlık arazi ve toplu yerleşim imkânı verebilecek vadilerle yer alan yerleşim yerlerinin belirlenip bu konu hakkında arkeolojik çalışmalar yapmanın müşkülâtlarla dolu araştırma şartlarında vuku bulan örnek hadiselerinden biri olmuştur. Binaenaleyh bu hususta araştırma sayısı çok azdır.¹

1.2 Karadeniz'in Coğrafi Konumu ve Tarihi

Karadeniz, 5 jeolojik evrede oluşmuştur. Bu evrelerden en uzununu üçüncüsü olmuştur. Dördüncü jeolojik zamanının ilk yarısına gelindiğinde son safha ortaya çıkmıştır. Son evre, Karadeniz havzasının okyanusla olan bağlantısının meydana gelmesiyle yaşanmıştır. Çanakkale ve İstanbul boğazları aracılığıyla kâfi miktarda tuzlu suya ulaşmasının ardından Karadeniz havzası tam olarak deniz halini almıştır.² Karadeniz'in sahilleri, yarısı Avrupa ve diğer yarısı da Asya topraklarının içerisinde kalmıştır. Doğu-batı yönünde 1170 km. (Poti-Burgaz) boyutuna sahip olurken kuzey-güney doğrultusuyla 600 km. (Ereğli-Odesa) genişliktedir. Yüzölçümü, yaklaşık olarak 40.000 km²'yi bulmaktadır.³

¹ Feridun M. Emecen, *Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi*, (İstanbul: Turkuvaz Kitap Yayınları, 2020), 9.

² Afif Erzen, *Eskiçağ Tarihi Hakkında 4 Konferans*, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1984), 53-55.

³ Metin Tuncel, "Karadeniz", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/385.

Karadeniz havzası, tarihi ve stratejik açıdan dünyanın en önemli bölgelerinden biri olma niteliğini her dönem korumuştur. Hassaten askeri ve ticari olarak büyük önem teşkil etmiştir. Nitekim eski çağlardan başlayarak birçok devlet mevcut havzadaki varlık savaşında kendine yer bulmuştur.⁴ Burası Antik Çağ kayıtlarında “Misafirperver Deniz” (Euxinus) adıyla yer almıştır.⁵

Bölgedeki yerleşim yerleri arasında en bilineni olan Trabzon, bir liman olma hüviyetini tarih boyunca muhafaza etmiştir. Çeşitli Türk boylarının Trabzon’a yerleştikten sonra oranın Türk vatanı olma süreci 1204 yılında Trabzon Rum Devleti’nin kurulmasının ardından sona ermiştir. Sinop, Trabzon ve etrafını tarif edip anlatan Coğrafyacı Dimeşki (ö. 1327) buralarda Türkçe, Ermenice, Arapça ve Farsça dillerinin konuşulduğunu söylemiştir.⁶

İç deniz niteliğine sahip Karadeniz, Eski Çağ itibariyle pek çok millete ev sahipliği yapmıştır. Kimmerler batı sahillerine, Yunanlılar koloniler hâlinde güney sahillerine yerleşmiştir. Azak’tan Dobruca’ya kadar olan bölgeyi İskitler sahiplenmiştir. Hun Türklerinin 370’li yıllardan itibaren Kuzey Karadeniz bozkırlarına yerleşmesiyle bölgede ilk defa Türkler görülmeye başlanmıştır. Slavların Karadeniz kıyılarına ulaşması VI. yüzyılın sonlarında gerçekleşirken, Avarlar aynı yüzyıl bu bozkırlarda etkili olmuştur. Hazarlar VI-X. yüzyıllarda Kafkasya’dan Kırım’a kadar uzanan bölgedeki hâkimiyetini Karadeniz’in güney kıyılarının idaresi Bizans İmparatorluğu’nun elindeyken kurmuştur. Altın Orda Devleti’nin yönetimi altında idare edildiği sırada Karadeniz’in kuzey kesimiyle Mısır arasındaki ticaretin güç kazandığı bilgisi çok sayıda Arap seyyahın nakillerinde yer almaktadır.⁷

Karadeniz’in doğu uç kısmından Güney Kafkasya’nın batısına kadar uzanan bölge “Kolhis” adıyla anılmıştır. Eski Çağ kaynakları Batum’dan itibaren Kolhis ülkesini başlatır ve farklı dönemlerde bazı toplulukların buradan gelip batıya doğru yayıldıklarını yazmıştır. Bu ismin dışında burası için başka isimler de kullanılmıştır. Gürcüler, Egrisi, Abzaheti ve İmereti derken Romalılar “Lazika” diye

⁴ Erzen, *Eski Çağ Tarihi Hakkında 4 Konferans*, 53.

⁵ Emecen, *Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi*, 9.

⁶ DİA, “Karadeniz”, *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/386-387

⁷ Necati Demir, *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi*, (Ankara: Altınordu Yayınları, 2018), 10-12.

tanımlamışlardır. Selçukluların 1075'te başlattıkları fetih hareketinin ardından Kolhis, Türk topraklarının sınırlarına dâhil edilmiştir.⁸

Cenevizliler başta olmak üzere Lâtin tüccarların Karadeniz'de ön plana çıkışı 1260'lı yıllarda başlamıştır. Kefe, Suğdak, Fatsa, Samsun, Trabzon, Sinop ve Kefken'de Cenevizliler tarafından ticaret kolonileri kurulmuştur. Cenevizliler 1306'da Trabzon'dan 1308'de ise Kefe'den çıkmak zorunda kalınca Karadeniz'deki güçlerini kısmen yitirmişlerdir.⁹

Sahil kesimlerinde egemenliklerini kuran Türkmen beylikleriyle münasebetlerini iyice geliştirmeyi başaran Venedik, Karadeniz'e yerleşmeye başlamış ve neticesinde Karadeniz'de büyük ehemmiyeti olan limanlarda Venedik-Ceneviz çekişmesi yaşanmıştır. Onlar arasındaki mücadelede Türkmen beylikleri de yer almıştır. Gazi Umur Bey'in önderliğindeki Aydınoğulları Beyliği, Tuna'nın ağızına ulaşıp dönmüştür. Bunun dışında, Güney Karadeniz kıyılarına Osmanlı Devleti varmayı başarmış ve batı kıyılarına doğru da Çelebi Mehmed döneminde uzanmıştır. XIV. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Altın Orda Devleti'ni nihayete erdiren Timur, Karadeniz'in kuzeyinde egemenliğini kurmuştur. Osmanlı Devletini de mağlup ettikten sonra Anadolu'daki Türkmen beyliklerinin yeniden ihyasına vesile olmuş ve Karadeniz'in sahil kesimindeki Türk beylerinin kendisine tabiiyetini de sağlamıştır.¹⁰

1.3. Fatih Sultan Mehmed'in Kişiliği, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri

Fatih Sultan Mehmed 30 Mart 1432 yılında Edirne'de II. Murad'ın dördüncü oğlu olarak dünyaya gelmiştir.¹¹ Annesinin gerçek adının Hüma Hatun olmasının yanında birtakım iddialar öne sürülmüştür. II. Murad'ın eşi Sırp Prensesi Mara, Cezayir korsanlarının yedi yaşındayken esir ettikleri ve en nihayetinde onu kurtaran II. Murad ile evlenen İtalyan Stella ve bir Fransız prensesinin Fatih'in annesi olduğuna dair üç sav vardır. II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hâtun, Şehzade Mustafa'nın annesi

⁸ İbrahim Tellioglu, "*Tarih Boyunca Karadeniz*", (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2019), 67-72.

⁹ DİA, "Karadeniz", 24/387.

¹⁰ A.g.m., 387.

¹¹ Halil İnalçık, "Mehmed II", *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/395.

Mükerreme Hatun ve Cem Sultan'ın annesi Çiçek Hatun olmak üzere Fatih'in üç eşi olmuştur. Bunların dışında Gülbahar Hatun'dan olan Gevher Han adlı bir kızı vardır. Bu sultan Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmet Bey ile evlenmiştir. Bu izdivaçtan daha sonra II. Bayezid'in kızı Ayn-i Şah Sultan'ın eşi olarak İran'a gidip, orada Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarlığını alacak Sultan Ahmed doğmuştur.¹²

Kuvvetli bir kişilik sahibi olan Sultan Mehmed, Grekçe başta olmak üzere muhtelif dillerde klasik eserleri okuyarak Hristiyan dünyasını yakından tanımıştır.¹³ Matematikte Ali Kuşçu, tefsirde Molla Gürani, Hızır Çelebi ve Molla Yegan, fıkıhta Molla Hüsrev ve kelimada ise Hocazade'den dersler almıştır.¹⁴

Harp dolu hayatında her fırsatta ilmi ve sanatsal faaliyetlerde kendisini geliştirmekle kalmamış önemli katkılarda bulunmuştur. Âlimlere karşı hürmette kusur etmeyip kıymetlerini takdir etmeyi ve iltifatlarını dile getirmeyi ihmal etmemiştir. Her ne dine mensup olursa olsun onların ilminden faydalanmayı esas almıştır. Açık fikirliliğine binaen siyasi amaçlarla olsa bile Hristiyan ilim adamlarının bilgisinden faydalanmıştır. Fetihden sonra Osmanlı hududu dışındaki âlimleri İstanbul'a getirtmesi de ilme verdiği önemi göstermektedir. Ali Kuşçu, Sinan Paşa ve Molla Lutfi bu âlimlerden sadece birkaçıdır. Fatih'in büyük hizmetleri sayesinde İstanbul ilim ve kültürde İslam âleminin merkezi olmaya başlamıştır.¹⁵

Fatih ana dilinin yanında İtalyan, Arap, Yunan, Fransız, Acem ve Latin dillerini bilmektedir. Bilhassa matematik ve felsefede sahip olduğu bilgi birikimi Bizanslı tarihçiler tarafından da itiraf edilmiştir. Büyük kültür birikimini sağlayan tahsiline

¹² İsmail Hami Danişmend, *Fâtih'in Hayatı ve Fetih Takvimi*, C.1 (İstanbul Fethi Derneği Yayınları: Ankara, 1953), 2-8.

¹³ Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451–1512)", çev. Server Tanilli, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, ed. Robert Mantran, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 99.

¹⁴ Tolga Uslubaş, *Geçmişten Günümüze Osmanlı*. (İstanbul: CNR Stüdyo ve Melisa Matbaacılık, 2013), 424.

¹⁵ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C. 1 (Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 2021), 592.

biraz geç zamanda başlamıştır. Velihtlık zamanında valilik vazifesinde bulunduğu Manisa'ya onu eğitmek üzere giden hocaları alaya almış ve onların okutmalarını istememiştir. Şehzade Mehmed'in takındığı bu tavırlara binaen babası II. Murad üzülmüş ve bu sefer Molla Güran'yi göndermiş onun çalışmaları netice vermiştir.¹⁶

Fatih şehzadelik hayatına devam ederken ağabeyi ve Amasya'da valilik vazifesini yürüten Alâeddin Ali Çelebi'nin vefatı üzerine Osmanlı tahtının tek vârisi olmuştur.¹⁷ Fatih iki kez tahta çıkmıştır. İlkini 1444'te babası II. Murad'ın tahttan çekilmesiyle henüz on iki yaşındayken başlamıştır.¹⁸ 1446 yılına kadar süren saltanatlık hayatında Zağanos ve Şehabeddin paşalar gibi fütihat yanlısı askeri liderler ile sadrazam ve ulemadan olan Çandarlı Halil başta olmak üzere bazı paşalarca kendisine yapılan baskılarla dolu iki yıllık sakil bir süreç yaşamıştır. Tahtını elinden almak için mücadele girişiminde bulunan paşaların ona yaptıkları, ilk padişahlığında Sultan Mehmed için bunlardan en zoru olmuştur. Yeniçerileri kontrol ve idare etmede hünerli olan Çandarlı iki yıl sonunda II. Murad'ı tahta tekrar döndürme hususunda muvaffakiyet kazanmıştır. Tekrar sultanlığa dönen Sultan II. Murad bunun üzerinden beş yıl geçtikten sonra vefat etmiştir. Nitekim Mehmed, 19 yaşındayken 3 Şubat 1451'de yeniden Osmanlı sultanı olmuştur.¹⁹

Fatih, dedesi Yıldırım Bayazıd gibi Osmanlı Devleti'ni bir imparatorluk hâline getirmeyi hedeflemiştir. Konstantinopolis'i fethederek Hz. Muhammed'in hadisinde müjdelediği “Şanlı Kumandan” sıfatını almak onun için çalışmalara başlamıştır. Fetihle birlikte Bizans miras ve kültürünü Türk-Müslüman miras ve kültürüyle birleştirip siyaseten üç miras ve kültürden oluşan bir imparatorluk hayalini gütmüştür. Bunu hayata geçirme gayesiyle bu istikamette her daim çalışmaya devam etmiştir. Fetihlerle birlikte hudutlarını genişletmek ve daha önce Osmanlılara ait olan eski yerleri almayı da istemiştir. Siyasette önemli adımlar atan Fatih diplomatlıktaki başarılarıyla öne çıkmıştır. Bilhassa ordu ve donanmada birtakım yenilik ve icraatlar yapmıştır. Balistiklerini ve mukavemet hesaplarını bizzat kendisinin üstlenerek

¹⁶ Danişmend, *Fâtih'in Hayatı ve Fetih Takvimi*, C. 1. 2-3.

¹⁷ Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021), 183.

¹⁸ Halil İnalçık, “Mehmed II”, 28/396.

¹⁹ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye*, C. 1 (Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul, 2016), 107.

yaptırdığı topraklar yaşadığı zamanın en önemli toprakları olmuş ve toprakçulukta yeni bir başlangıca vesile olmuştur.²⁰

Fatih son seferine 1481 yılında çıkmış ve yol üzerinde bulunan Gebze'nin Tekfur Çayırı olarak bilinen mevkinde otağını kurmuştur. Yapmak istediği son seferin nereye olduğu kesin olmamakla birlikte bu hususta iki rivayet söz konusu olmuştur. İlki ve daha az kabul edilenine göre: Fatih, İtalya ve Rodos'a yönelmiştir. İkinci ve daha yüksek ihtimalle Memlûk Devleti'ne doğru hareket etmiştir. Ölümüne sebep olan şeyin ne olduğu net bilinmese yaygın kanaate göre nikris hastalığının kurbanı olmuştur. Daha sonra birtakım iddialar ortaya atılmıştır. Bu iddialardan en kuvvetlisine göre Fatih Sultan Mehmed 30 yıl boyunca yanında çalışıp onun güvenini kazanan eski hekimbaşı ve sonrasında veziri olan Yakup Paşa tarafından zehirlenmiştir. Fatih'in vefatı sonrasında çok sayıda devlet adamının ve askerinin dahil olduğu bir isyan yaşanmıştır. Yakup Paşa'nın öldürülmesiyle neticelene bu hadise diğer iddialara nazaran bu savın daha kuvvetli hâle gelmesine neden olmuştur.²¹

Fatih'e rönesans hükümdarlarından biri olduğu söylemi abartılı da olsa batı dünyasına pencereyi açan padişah olmuştur. Batıya her ne kadar sempati duysa da umumiyetle Şark İslam kültürü içerisinde parıldamıştır.²²

²⁰ Uslubaş, *Geçmişten Günümüze Osmanlı*, 424.

²¹ Erhan Afyoncu, *Bir Cihan Hükümdarı: Fatih Sultan Mehmed*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2018), 159-163.

²² Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. 1, 592.

İKİNCİ BÖLÜM

KARADENİZ'İN “TÜRK GÖLÜ” OLMA SÜRECİ VE BU SÜREÇTE ANADOLU KIYILARI

Osmanlı Devleti Fatih döneminde denizcilik politikasına büyük önem vermiştir. Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle bu politikanın başlatıldığını söyleyebiliriz. Fatih'in Karadeniz'in Anadolu kıyılarındaki hedeflediği yerlerin neresi olduğunu sadrazamı Mahmud Paşa'ya şu şekilde tarif etmiştir: “*Benim birkaç niyetim vardır. Umarım Hak teâlâ bu zayıf kuluna onu da nasip eder. Biri Kastamonu ve Sinop'un bulunduğu İsfendiyar vilayeti, biri Koyluhisar birisi de Trabzon'dur. Bunlar benim huzurumu çok kaçıır, daima bunların hayali gözümde ve gönlümde durur*”.²³ Padişah bunları söylerken hem rahatını bozup aklına takılan şeyleri hem de yeni seferlerin güzergâhlarını bildirmiştir.

Sultanının söylediklerinde verilen mesajı oldukça iyi anlayan Mahmud Paşa, Fatih'in bu söylemine şu şekilde geri dönüş yapmıştır: “*Devletli sultanım! Allah'ın yardımı, resulünün mucizeleri, evliyanın himmetiyle hemen o tarafa yönel, bunların hepsi hasıl olur*”.²⁴

Boğaz hâkimiyetini iyice güçlendiren Sultan Mehmed Karadeniz'deki fetihler için alt yapıyı hazırlamıştır.²⁵ Binaenaleyh Sadrazam Mahmud Paşa yönetimi altındaki Osmanlı donanması, Karadeniz'in Anadolu sahillerini Osmanlı Devletine bağlamak için görev almıştır. Bu süreçte 1459'da Cenevizlilerden Amasra ve 1461'de Candaroğullarından Sinop ve civarı alınmıştır. Trabzon Rum Devleti aynı yıl kara ve denizden muhasaraya tutulmuş ve muvaffak olunup sınırlara dâhil edilmiştir.²⁶

²³ Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç (İstanbul: Koç Kültür Sanat Tanıtım Yayınları, 2003), 235-236.

²⁴ A.g.e., 236.

²⁵ İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları-Teşkilat-Gemiler*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2017), 18-19.

²⁶ DİA, “Karadeniz”, 24/387.

2.1. Amasra ve Sinop'un Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu

Amasra, Anadolu'nun Karadeniz'e bakan dik yamaçların eteğindeki beş küçük adanın birleşmesiyle ortaya çıkan küçük bir düzlük ve bu düzlüğün devamında bulunan tepelerde kurulmuştur. Karadeniz kıyılarına özgü olan her mevsimi yağışlı geçen hava şartları ve orta kuşak iklimi burada da kendini göstermiştir.²⁷ Toprakları çok sayıda değerli ürünün elde edilmesine imkân tanımıştır. Hassaten bakır madenine ilaveten altın ve gümüş bölge halkına kazandırılmıştır.²⁸

Sinop, Karadeniz'in kuzeyindeki uç noktaya ve muhitine konumlanmış bir liman şehridir. Fırtınalara açık dış limanı nedeniyle denizcilik faaliyetleriyle uğraşanlarca kullanışsız sayılmış fakat Antik Çağ'da bu liman önemli bir yere sahiptir. İç liman rüzgârlara kapalı ve denizin sakin olması hasebiyle Karadeniz'in güneyindeki en mühim tabii limanı olmuştur.²⁹

Amasra, M.Ö. 12. yüzyılda "Sesamos" adıyla Fenikeliler tarafından kıyı şeridi boyunca kurulmuştur. Fenikeli gemiciler bu doğal limanları kullanıp uzun süreli ticari etkinlikler düzenlemiştir. Amasra, Fenikelilerin ardından Miletoslar, Kimerler, Lidyalılar ve Makedonların idaresi altına girmiştir. Kentin baştan aşağı yeniden inşası Prenses Amastris ile yaşanmıştır. Prensesin ölümüyle Amasra mütemadiyen el değiştirerek birbirinden farklı milletlere ev sahipliği yapma niteliğini muhafaza ederek devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmed herhangi bir savaşla karşılaşmadan burayı 1459 yılında fethetmiş ve şehir Osmanlı İmparatorluğuna dâhil edilmiştir. Fatih'e kadar uzanan süre zarfında Romalılar ardından Bizanslılar daha sonra da Cenovalılar Amasra şehrinde egemenliklerini ilan etmiş ve hâkimiyetlerini kurmuşlardır.³⁰

Yunanca "Sinopoli" olarak anılan Sinop şehrini Müslüman yazarlar "Sanub" olarak zikretmişlerdir. Osmanlı Devletinin erken dönem kroniklerinde ise "Sinab" ya da

²⁷ "Amasra", <http://www.bartın.gov.tr/amasra>.

²⁸ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi (1451-1467)*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 185-186.

²⁹ Mehmet Öz, "Sinop", *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 37/252.

³⁰ "Amasra", <http://www.bartın.gov.tr/amasra>.

“Sinub” şeklinde yazılmıştır. Bölgedeki yerleşim izlerine Tunç ve Demir çağlarında rastlanmıştır. Gaşka, Hitit ve Frigler yörenin en eski sakinlerindedir.³¹

2.2. Amasra ve Sinop’un Fethedilmesinin Sebepleri

Fatih’in İstanbul’u fethetmesiyle birlikte Ceneviz Cumhuriyeti’ne ait Amasra’nın etkisi azalmış fakat limanı ticari önemini muhafaza etmiştir. Ayrıca muhtelif gayrimeşru işler için burası önemli bir merkez halini almıştır. Anadolu’da firar eden esirler umumiyetle buraya sığınmışlardır. Korsan gemiler içinse en gözde mekânlardan biri hâline gelmiştir. Bilhassa Amasralılar Karadeniz’de gemilerinin yağmalanmasından rahatsızlık duymuş ve şikâyetleri artarak devam etmiştir. Fatih, Amasra’da yaşanan korsanlık faaliyetleri başta olmak üzere bu tip olumsuz eylemlere bağlı artan şikâyetlerden dolayı huzursuz olmuştur. Şehrin ehemmiyetinin farkında olan padişah o güne kadar neden ertelendiğini düşünerek hayretler içerisinde kalmıştır.³² Hatta merakını gidermek için biraz da sorgulayarak Vezir-i Azam Mahmud Paşa’ya bunun sebebini şöyle sormuştur: “*Mahmud! O hisar nasıl bir yerdedir ki benim atam ve dedem almadılar*”.³³ Padişahının bu sorusuna Mahmud Paşa cevaben şunları söylemiştir: “*Devletlü sultanım! Bu hisarın şimdiye kadar alınmamasına sebep Hak teâlânın hikmetinde bu hisarı da sizin fethedecek olmanızdır. Takdir-i ilahide böyle mukadder imiş*”. Mahmud Paşa bu cevabıyla aynı zamanda oraya yapılabilecek sefere hem kendisinin hem de ordu ve donanmanın buna her dem hazır ve nazır olduğunu bildirmiştir.³⁴

Karadeniz’in Asya kısmındaki kıyıların mühim bir yerinde kurulu Sinop şehri Fatih’in “Türk Gölü” stratejisini gerçekleştirmesi için izlediği fetih politikasında oldukça ehemmiyetli bir yerdedir. Burayı kendisinin yönetmemesi padişah için pek çok nedenden ötürü güvensizlik hissine yol açmıştır. Ayrıca Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından burası uzun zamandır gözüne kestirilmiş ve antlaşma yoluyla ya da savaşarak bölgede hâkimiyetini kurabileceği endişesi var olmuştur. Sinop’un alınması bu sebeplerden ötürü bir şart ve vazife olarak Fatih’in önüne gelmiştir.³⁵

³¹ Öz, “Sinop”, 37/252.

³² Şimşirgil, *Kayı*, C. 2, 196.

³³ Paşazade, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, 233.

³⁴ A.g.e., 233.

³⁵ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi (1451-1467)*, 189.

Osmanlılar, Sinop'a hâkim olan İsfendiyoğulları ile erken dönemde iyi bir ilişki kurmaya çalışmışlardır. Aynı şekilde Fatih de İsmail Bey'i kendisiyle iyi bir iletişim kurması için çaba sarf etmiş fakat muvaffak olamamıştır.³⁶ İsmail Bey ve dedeleri çok kez Osmanlılar tarafından affedilmiş lâkin sadakatlerini korumamışlardır. İcraatları yüzünden Müslümanlar zarara uğrarken düşmanları güç kazanmıştır. Karamanoğulları ile ittifakı ve teşebbüs ettiği yolsuzluklar da bu süreci daha da olumsuz bir hale sokmuştur. Bununla da yetinmemiş Hristiyanlar ile de münasebetler kurmuştur. Hatta Papa Pius'a çeşitli fikirler vermiştir.³⁷ Mümin-zâde İsmail Bey'i şu şekilde tarif etmiştir:

Mülûk-i Âl-i Osman'e ihanette hiyanette

Eb-u ecdadına galip idi yoğidi noksanı

Nice yıl Kastamonu hâkimi oldu celâdetle

Emir-i bâhirü'l-iclâl olup artardı unvanı

Muhammed hana dâvay-i hulûs eylerdi zahirde

*Velâkin yoğidi isbatına imkân-ı burhanı*³⁸

Buna göre İsmail Bey Osmanlılara sadık kalmamış, hatta bu hususta dedelerini bile geçmiştir. Böyle olmasına rağmen onlarla kıyaslanamayacak seviyede nüfuz artışı yaşamıştır.³⁹

2.3. Amasra ve Sinop'un Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri

Balkanlara yönelik yapılan akınlarla Üsküp alınmış ve Osmanlı Devletine bağlanmıştır. Şehir üs vazifesiyle Bosna ve Arnavutluk'a açılan bir kapı olmuş ve yeni

³⁶ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C. 3 (Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1992), 41.

³⁷ Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, 259.

³⁸ A.g.e., 258.

³⁹ A.g.e., 258-259.

akınların yapılmasını sağlayarak bu faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Yiğit Bey'in bu fethinin yanında, Yıldırım Bayezid Anadolu yönünde harekete geçmiş ve Batı Anadolu'da yer alan Türkmen beyliklerini idaresi altına almıştır. Daha sonra 6 Nisan 1392 kayıtlı Venedik raporuna göre, Bayezid'in vasalı Manuel Palaiologos'un denizden Sinop'a sefer düzenleyeceği ve buna katılmasına dair bilgilendirme yapılmıştır. Süleyman Bey'in toprakları Sinop haricinde ele geçirilmiştir. Bu harekâtın ardından Kadı Burhaneddin'in Bayezid'a yaptığı protestolar ve tehditler sonucunda Osmancık üzerine yapılan akının neticesinde burası alınmıştır. Çorumlu mevkiinde Bayezid'i yenen Kadı Burhaneddin bu galibiyetle büyük bir hırsla bölgede birçok tahribat ve yağmada bulunmuştur. Aynı yıl Burhaneddin'in elindeki Amasya teslim olmuştur.⁴⁰

Mehmed Çelebi Rumeli'de fetihle uğraşırken Candaroğullarının beyi İsfendiyar ise Osmanlı Devletinin Safranbolu, Kalecik, Kastamonu, Çankırı ve Tosya gibi kalelerini zapt etmiştir. Daha da kuvvet kazanan İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım ile arası açılmış ve mahsulü bol olan Kastamonu, Tosya, Kalecik ve Çankırı için Osmanlı Devletinin kendisine aracılık etmesi için Mehmed Çelebi'ye müracaat etmiştir. Mehmed Çelebi bu talebi kabul ederek buraları İsfendiyar Bey'den istemiş lakin ret yanıtı almıştır. Binaenaleyh Sinop muhasara altına alınmış ve ele geçmiştir. Alınan kale, istediği yerler ve Sinop dâhil olmak üzere daha önce söz verilen yerler Kasım Bey'e bırakılmıştır.⁴¹

İsfendiyaroğulları Beyliği'nin başındaki İsmail Bey savaştı bir kişiliğe sahip değildir. Fatih ile karşılaşana kadar da son derece emniyet ve korunaklı bir yaşam sürmüştür. Sadrazam ve Kızıl Ahmed emrindeki öncü birliklere bir süre direnmiş ve birkaç gün sonra Filibe'yi ve vergileriyle harçlarından muafiyetini padişaha iletmiştir. Onun teklifine karşılık Makedonya'daki Üsküp karşı teklif olarak verilmiş başka çaresi olmayan İsmail Bey bunu kabul etmiştir.⁴²

2.4. Amasra ve Sinop'un Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi

⁴⁰ İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, 130-132.

⁴¹ Ahmet Şimşirgil, *Kayı*, C. 2 (Timaş Yayınları: İstanbul, 2015), 189-190.

⁴² Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, çev. Nilüfer Epçeli ve Kemal Beydilli (Yeditepe Yayınevi: İstanbul, 2012), 97.

Fatih döneminde Osmanlı donanması 1461 yılında gerekli hazırlıkları yapıp tertibatını sağlamasının ardından Trabzon ana hedef olmak üzere harekete geçmiştir. Sefer güzergâhındaki İsfendiyaroğullarının meliki İsmail Bey'e bir mektup gönderilmiştir. Osmanlı Devletinin müelliflerinden Tursun Bey, *Fatih'in Tarihi (Târîh-i Ebü'l-Feth)* adlı eserinde "kaderin hükmü" olarak nitelendirdiği ve niyet üzere emir içeren mektupta yer alan ifadelerle şöyle yer vermiştir: "Allah'ın lütfuyla Trabzon gazasına niyet ettim. Gemilerim Sinop'a vardığı gibi, liman veresin ve akçeleriyle gereği ne varsa koyveresin".⁴³

Selâhattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti* adlı kitabında bu mektuba şu şekilde yer vermiştir:

*Şevketlû padişah Trabzon'un fethine karar verdiği için yüz parça gemi donatılmış ve bunların kaptanlarına lâzım geldiği kadar para verilmiştir. Fakat hükümetinize tâbi olan yerlere geldikleri ve donanmanın tamir vesair ihtiyaçları için size başvurdukları vakit kendilerine yardım ediniz ve her yıl 'hazine-i âmireye' göndermekte olduğunuz bakır ocağından hasıl olan parayı kendilerine veriniz ve ellerinden de birer senet alınız. Bu para daha sonra hesabınıza mahsup edilecektir. Bundan başka lâzım gelen kolaylıkları da gösterirseniz bizimle aranızdaki dostluk o nisbette fazlalaşacaktır. Donanma ile gelenler belki bazı taşkınlıklarda bulunabilirler. Bunları tedip etmekte size bırakılmıştır ve böyle yapılması dostluğun bir icabı olarak kabul olunacaktır.*⁴⁴

Fatih Anadolu kıyılarını tamamen egemenlik altına almak için çıktığı sefer güzergâhında Amasra üzerine yürüyerek burayı almıştır. İsfendiyaroğullarının topraklarına girmemiş ve tahminen kuvvetlerini çoğaltıp güçlendirmek amacıyla Bursa'ya dönmüştür. İsmail Bey ise Fatih'in yakınlarda olduğunu öğrenmesiyle oldukça müstahkem kale özellikli Sinop'a gitmiştir. Kuvvetli bir donanma ve kara kuvvetleriyle kendini muhafaza altına almıştır.⁴⁵

⁴³ Tursun Bey, *Fatih'in Tarihi (Târîh-i Ebü'l-Feth)*, (İstanbul: İlgî Kültür Sanat Yayınları, 2014), 71-72.

⁴⁴ Selâhattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 259

⁴⁵ Bey, *Fatih'in Tarihi (Târîh-i Ebü'l-Feth)*, 71-72.

Fatih ise donanmanın dışında kuvvetleriyle karadan hedefe doğru yol almıştır. İsmail Bey, oğlu Hasan Çelebi'nin Osmanlı Devletinin elinde tutulduğu haberini alınca Sinop'un müstahkem kalesine sığınmıştır. Kara gücünün gelmesinin ardından daha önce denizden kuşatılmış şehir artık hem karadan hem de denizden muhasara altına alınmıştır. Osmanlılar mütalaa ederek İsmail Bey'e mektup yazmışlardır.⁴⁶ Mektupta hülâsaten şunlar geçmiştir:

Bizden size nasihattir. Sizi, denizden ve karadan, zaferler öncüsü ordumuzla kuşattık. Kurtulmanız imkân dâhilinde değildir. Durum budur ki, ırzınız ve nafakanızda bulunanlardan ırzınızı saklayasanız. Ve memleket halkını kendi görüşlerinde serbest bırakasanız. İzzet ve itinizle çıkasanız. Kaleyi ve ili teslim edeseniz. Bunun karşılığında padişahın ihsanından, memleketiniz bedeli memleket tayin olup devletin gölgesinde mesut ve hoşça yaşarsınız.⁴⁷

Kendisine yazılan ifadeleri okuduktan sonra bunlara karşılık veremeyeceğini anlayan İsmail Bey nasihati kabul etmiştir. O ve Osmanlı Devleti adına gelen Mahmud Paşa kalenin önünde sözleşip yemin etmişler ve antlaşmayı da imzalamışlardır.⁴⁸

2.5. Amasra ve Sinop'un Fethedilmesinin Sonuçları

Fatih, kaleyi teslim eden İsmail Bey'i çadırında ayağa kalkıp ileri doğru iki adım atarak karşılamıştır. Geçmişte babasıyla İsmail Bey'in kız kardeşi arasındaki II. Murad ve Hatice Hatun evliliği sebebiyle elinin öpülmesine izin vermemiştir.⁴⁹ O, “*Sen benim büyük kardeşimsin. Uygun mudur ki benim elimi öpesin*”⁵⁰ diyerek beye karşı yakınlık göstermiş ve boynuna sarılmıştır. İnegöl, Yarhisar ve Yenişehir kazaları kendisine oğlu Hasan Bey'e de Bolu sancağı verilmiştir.⁵¹ Candaroğulları Beyliği'nin idaresi daha evvel Osmanlı Devletine sığınan ve İsmail Bey'in kardeşi Kızıl Ahmed Bey'e bırakılmıştır. Lâkin Osmanlı aleyhine birtakım tavır ve davranışlarda bulunmuştur.

⁴⁶ A.g.e., 72.

⁴⁷ A.g.e., 72.

⁴⁸ A.g.e., 72.

⁴⁹ Şimşirgil, *Kayı*, C. 2, 199.

⁵⁰ Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, 237.

⁵¹ Şimşirgil, *Kayı*, C. 2, 199.

Kastamonu 1461 yılında doğrudan Osmanlı Devletine bağlanmış ve Osmanlı Şehzade Sancağı yapılmıştır.⁵²

Sinop ve çevresi herhangi bir savaş olmadan alınmış, Candaroğlu İsmail Bey sipahileriyle Rumeli Yakası'na sürülmüş ve Osmanlı idaresi Sinop'ta kurulmuştur. Sinop şehrinin teslim alınmasının ardından Fatih Sultan Mehmed otağını bu nahiyeye kurmuştur. İzzet ve ikramlarını sunan devlet adamları İsmail Bey'i padişahın huzuruna çıkartmıştır. Şehrin bırakılması için yapılan antlaşmada kazandığı haklarla karşılaştırmak gerekirse Sultan Mehmed'in sundukları daha fazla gelmiştir. Ahali, uşak, hizmetçi ve mallarını kaleden çıkartan İsmail Bey tarafından şehir Fatih'e teslim edilmiştir. Kendisi de Yenişehir'de tımara tayin edilip oraya gönderilmiştir. İsfendiyar Beyliği'nin külliye zaptında muvaffakiyet sağlanması bu yaşananların akabinde olmuştur. Kalenin sancak beyi, kadı ve dizdarının tayini bittikten sonra kapıları kapatılmıştır. Her şeyin bitmesinin ardından Uzun Hasan üzerine yürümek için harekete geçilmiştir.⁵³

Osmanlı Devletinin burada yaptırdığı tersane Karadeniz'deki donanma için çok önem arz etmiştir. Öyle ki Galata ve Gelibolu tersanelerinin peşinden gelmiştir. Bilhassa deniz savaşlarının mühim olduğu dönemlerde ihtiyaç duyulduğunda her zaman hazır ve faal olmuştur. Şehir ve etrafında bulunan kendir, üstüğü, zift, kereste gibi gemi yapımında önemli olan malzemelerin tedarik edilmesinde sıkıntı duyulmaması buranın önemini daha da artırmıştır.⁵⁴ Liman şehri sıfatıyla Sinop fethedildikten sonra ticari alanda hayli aktif bir rol üstlenmiştir. Kefe gümrük defter kayıtlarında bir kısmının Sinoplu olduğu bilinen çok miktarda gemi sahibinin Sinop-Kefe arasında sefer yaptığına işaret etmiştir.⁵⁵

2.6. Trabzon Rum Devleti'nin Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu

⁵² Abdulkadir Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019), 71.

⁵³ Bey, *Fatih'in Tarihi (Târîh-i Ebü'l-Feth)*, 72.

⁵⁴ Öz, "Sinop", 37/253.

⁵⁵ A.g.m., 254.

Trabzon, Antik Çağ'a kadar dayanan bir geçmişe sahiptir. Yöreye ilk Helenler gelmiş, akabinde Atinalılar ile İyonlar burada koloni kurmuşlardır. Trabzon gelişimini Ermenistan, Asur ve civarının ticari merkezi olarak sağlamıştır. Böylece büyük servete ve güce sahip olmuştur.⁵⁶

Trabzon, M.Ö. 2000'li yıllarda Orta Asya'dan buraya gelen Turanî kavimlerin kurduğu bir şehir olmuştur. Yerleşim yeri olarak bölgenin Trabzon adını alması hakkında iki rivayet dile gelmiştir. Bunlardan ilkinde göre Yafes, sofra şeklinde bir kaleyi buraya yaptırmış ve yaşanan savaflara dayanamayıp yıkılmıştır. Sofra benzetmesinden dolayı Trabzon adıyla anılmaya başlanmıştır. Rivayetlerden ikincisine göre yerleştikleri yerlerde imar ve gereksinim duyulan şeylerin elde edilmesi için ünlü aileler buraya yerleşmiştir. Çok sayıda sofra benzeri büyük taşlarla karşılaşmaları neticesinde yeni yerleşimci Grekler, Yunanca sofra anlamına gelen "Trapeza" demiş ve "Trabzon" adı buradan gelmiştir.⁵⁷

Asya'da yaşanan zorluklara bağlı olarak bu şehir bazen tahribatlar yaşamıştır. Zaman içerisinde yaşadığı menfi durumların üstesinden gelen Trabzon çok geçmeden eski refahına ulaşmıştır.⁵⁸ 1204 yılında İstanbul'da yaşanan "Latin İstilas" sebebiyle Komnenos hanedanı mensupları buraya gelmişler ve ileride Trabzon Rum Devleti adını alacak olan bir devlet kurmuşlardır.⁵⁹

2.7. Trabzon Rum Devleti'nin Fethedilme Sebepleri

Fatih'in 1461'de Trabzon'u fethetmesinden evvel 1456 yılında Amasya Valisi Şehzade Bayezid buraya hücum etmiştir. İmparator yılda 3.000 altınlık vergiyi Osmanlı Devletine vermeye razı olmuştur.⁶⁰ Lakin İmparator bir süre sonra bu vergiyi ödemede ihmalkârlık göstermiştir. Hatta Uzun Hasan'ın teşvikiyle daha da ileri giderek

⁵⁶ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi (1451-1467)*, 181.

⁵⁷ Şâkir Şevket, *Trabzon Tarihi*, (Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 2001), 45-46.

⁵⁸ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi (1451-1467)*, 182.

⁵⁹ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, çev. Nilüfer Epeçeli, (Yeditepe Yayınları: İstanbul, 2011), 237.

⁶⁰ Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 72.

verdiklerinin iadesini istemiştir. Bunun yanında Osmanlı Devletinin aleyhine Papalık ve Avrupalı devletlerini harekete geçirme girişimlerinde bulunmuştur. Bütün bunlar, Fatih Sultan Mehmed'in zaten hedefindeki Trabzon'a karşı duyduğu fetih isteği de güçlenip artmıştır.⁶¹

Trabzon Rum imparatoru Fatih'in karşısında durabilmek için Osmanlı Devletine karşı birtakım tedbirler almaya çalışmıştır. O dönemde en büyük tehdidi Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan'ı kendi safına çekmeye çalışmış bunda da pek zorluk yaşamamıştır. Bunu "dönemin en güzeli" lakabıyla tanınan kızı Katerina (Despina Hatun) ve çeyiz olarak Kapadokya'yı kendisine vererek elde etmiştir. Ancak 1458'de ölmesiyle kurmuş olduğu ittifakın neticelerini görememiştir.⁶² Sultan Mehmed'in Trabzon Rum Devleti'ne yönelik bir harekâtına karşı imparatoru Uzun Hasan akrabalık bağlarına dayandırarak himâye etmek istemiştir.⁶³

2.8. Trabzon Rum Devleti'nin Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi

Fatih, Trabzon'un fethi için hazırlıklarını tamamlısının ardından harekete geçilmiştir. Kendisi Sivas üzerinden giderken Trabzon'a doğru ilerlemiştir. Gedik Ahmed Paşa bu sırada Akkoyunlu Devleti'ne bağlı Koyulhisar'ı almıştır. Ana odak noktası Trabzon olan seferde taktik gereği Fatih şüpheye düşülmesini öngörüp bunu istemesine binaen aynı zamanda Akkoyunlular üzerine saldırılmasını emretmiştir. Bunun üzerine Uzun Hasan annesi Sara Hatun ile birlikte padişaha bir heyet göndermiştir. Erzincan yakınlarında huzuruna kabul ettiği heyeti Sultan Mehmed alıkoymuştur. Uzun Hasan'a sefer dönüşü annesinin iade edileceğine dair bir haber yollamıştır.⁶⁴ Sara Hatun, Fatih'in sefer sırasında sıkıntı çektiğini görmüş ve şu sözlerle bir soru sormuştur: "Hey

⁶¹ Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 72.

⁶² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 236-237.

⁶³ Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 72.

⁶⁴ A.g.e., 72.

oğul! Bu Trabzon için bunca zahmetler niçin çekersin? ”⁶⁵ Bu soruyla yaptıklarını cefa olarak gördüğünü ve bunun sebebini soran Sara Hatun’a Fatih Sultan Mehmed’in yanıtı şöyle olmuştur: “Ana! Benim bu çektiğim zahmetler din yolundadır ki iman ve tasdik ettiğimiz kıyamet gününde utananlardan olmayalım. Zira bizim elimizde İslam kılıcı vardır. Eğer biz bu zahmetlere katlanmazsak bize gazi demek layık olmaz”.⁶⁶ Böylece Sultan Mehmed’e bunun zahmet değil de İslamiyet adına yapılması gereken kat’i bir vazife olarak görüldüğü ve bunu yapacağı söylenmiştir. Şehir karadan ve denizden nihayet muhasara altına alınmıştır. Trabzon çok fazla direniş göstermeden şehir teslim edilmiştir. Böylece 26 Ekim 1461’de Trabzon Rum Devleti yıkılmıştır.⁶⁷

2.9. Trabzon Rum Devleti’nin Fethedilmesinin Sonuçları

Şehrin fethedilmesinin ardından 400 kişilik seçkin bir birlik orada bırakılmıştır. Şehrin alt tarafındaki evler Azaplara verilmiştir. Trabzon sancakbeyliği Kasım Bey’e armağan edilmiştir. Askeri aristokrasi yaşadıkları yerlerden Hızır Bey ve komutasındaki yeni sipahilere ikamet edecekleri mekânı sağlamak maksadıyla çıkartılmıştır. Bazı şehir sakinleri yetenekli usta ya da uyumlu vatandaş kazanmak üzere İstanbul’a gemilerle gönderilmiştir. Yeniçeri olmaları amacıyla gençlerden 1.500 kişilik bir grup saraya gönderilmiştir.⁶⁸

Trabzon, Osmanlı idaresi altına girdikten sonra hızlıca Türk-İslam şehri hüviyeti kazanmıştır. Kale surlarında tamirat yapıp bazı kiliseler de camiye dönüştürülmüştür. Hıristiyanların bir bölümü farklı bölgelere sürülerek Türklerin oralara iskânına hız kesilmeden devam edilmiştir. Hanedana mensup olan şehzadeler Trabzon’un ehemmiyetine binaen burada idarecilik görevi yapmışlardır. Sancak beyi olarak II. Bayezid’in oğullarından önce Şehzade Abdullah, ardından Şehzade Selim burada

⁶⁵ Paşazade, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, 241.

⁶⁶ A.g.e., 241.

⁶⁷ Özcan, “Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)”, *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 72.

⁶⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 100.

bulunmuştur. Şehzade Selim, burayı 24 yıl boyunca yönetmiş ve oğlu Süleyman'ın doğumu da orada olmuştur.⁶⁹

2.10. Otlukbeli Savaşı'nın Zeminin Hazırlanması

Trabzon'un fethi sürecindeki düşmanca tavırlarından dolayı Uzun Hasan ile Fatih arasındaki düşmanlık daha da artmıştır. Uzun Hasan Ermenistan ve İran coğrafyasında egemenliğini kurmuş kılıç hakkını savunarak kendisini Timur'un gerçek hâlefi olarak göstermeye çalışmıştır. Batı komşusundan epey bir süredir ödenmemiş haracı talep etmiş 60 yıllık ödemeyi kilim, sarık ve eyerden hesaplamıştır. Fatih, istenen bu haracı bizzat kendisinin getireceği yönünde bir karşılık vermiştir. Bu ret cevabıyla iki lider arasındaki gerginlik daha da artmıştır.⁷⁰

Karamanoğlu İbrahim Bey öldükten sonra Uzun Hasan'a tahtın vârisleri Pir Ahmed Bey, İshak Bey ve Kasım Bey sığınınca bunun üzerine Karamanoğulları ile birlikte Osmanlı Devleti üzerine 20.000 kişiden oluşan bir kuvveti göndermiştir. Beylerbeyi olan Bektaşoğlu Emir Bey kendini savunamayan Tokat'a komutası altındaki bu kuvvetlerle saldırmış ve yakıp yıkmıştır. Ardından Uzun Hasan'ın yeğeni olan Yusufça Mirza komutasında Karaman'a yönelen Akkoyunlu ordusu Karaman ve Hamid illerini almış ve sancak beyi olan Şehzade Mustafa bundan dolayı Afyon'a 1472 yılında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Mamafih Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa, şehzadenin yanına bunun üzerine gönderilmiştir. Bunlar yaşanırken Beyşehir muhitinde Şehzade kuvvetleriyle savaşa tutuşan Yusufça Mirza yenilmesinin ardından yakalanmış ve Pir Ahmed ise kaçmayı başarmıştır.⁷¹ Osmanlı Devleti ile Akkoyunlu Devleti arasında yaşanan bu rekabetin en mühim sebepleri Uzun Hasan'ın cihangirlik tutkusu içinde olmasıyla Avrupa devletlerinin sahip olduğu siyasi ve ticari çıkarlar olmuştur.⁷²

⁶⁹ Emecen, *Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi*, 401.

⁷⁰ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 96.

⁷¹ Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 72.

⁷¹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu* 77.

⁷² Kazım Paydaş, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2022), 169.

Fatih Sultan Mehmed, Uzun Hasan'ın topraklarına saldırı girişiminde bulunması üzerine bizzat onunla hesaplaşmak için karar vermiştir. Fakat yapacağı seferden önce İstanbul'u güvenlik bakımından güçlendirmek istemiştir. Mamafih, şehrin surlarında bulunan kapılardan sadece üçünü açık bırakarak geri kalanların ördürülmesini emretmiştir. Kalın zincirlerle Boğaz'ın girişi ve Haliç'in ağzını kapattırıp küçük oğlu Şehzade Cem'e ise şehrin muhafızlığını vermiştir. Önden Rumeli Beylerbeyi Has Murad Paşa ve Veziriazam Mahmud Paşa gönderilmiştir. Venedik ile yola çıkmadan önce antlaşma yapmak istemiş bunun karşılığında Eğriboz Adası'nı isteyen Venedik Cumhuriyeti ile antlaşma yapılamamıştır. Osmanlı kaynaklarında Hasan Padişah adıyla geçen ve Otlukbeli Savaşı için büyük hazırlık girişimlerini sürdüren Uzun Hasan'ın maiyetinde Karamanlı, Dulkadirli, Germiyanlı beyleri de bulunmuştur. Fatih, bu durumuyla Timur'a benzeyen ve Trabzon, Karaman ile Kapadokya'yı isteyen Akkoyunlu hükümdarına çok sinirlenmiştir.⁷³

Fatih bir rüya görmüştür. Rüveyı Hoca Sadettin Efendi *Tacü't- Tevarih* adlı eserinin 3. cildinde şöyle izah etmiştir:

Uzun Hasan güreşçiler giysisiyle meydana girip, levendler gibi durur ve pehlivanlık lafin urur. Keremli padişah ise onun yiğitlik iddiasından utanarak günlük giysilerini çıkartıp o da levend kılığına girip merdanelik kemerin beline bağlayıp, onunla güreşe tutuşur ve zor kullanma sınavına girer. Sözün kısası Uzun Hasan hiç çekinmeden sultana saldırgan elini atıp bir hamlede bastırarak padişahı dizi üzere düşürür. Sultan da ol anda Karakoyunlu serdarı olan koca Türkün böğrüne kurt gibi pençe urub keskin tırnakları içine geçip ciğerinden bir parça koparıp toprağa atar. Ol yara ile ol uygunsuzu, saldırganlık ve güçlülük ucundan, dermansızlık çayırına düşürüb, bu atılganlıkla kendünden uzaklaştırır.⁷⁴

Fatih, uyanmasının ardından görmüş olduğu bu düşü kendi kendine yorduğunda önce Uzun Hasan'a karşı başarılı bir sonuç alacağını düşünerek sevinmiş akabinde de yenilgi olasılığını göz önünde bulundurarak üzülmüştür. Bu rüveyı birilerine açıklamış ve yanında yetişip sevgisini kazanan biri tarafından yorulmuştur. Olumlu neticeler

⁷³ Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 77-78.

⁷⁴ Efendi, *Tacü't-Tevarih*, C. 3. 125

alınacağı bilgisi kendisine verildikten sonra bunları aktaran söylediklerinin gerçekliğini kanıtlamak maksadıyla padişahın izin istemiştir. Fatih, kendisini dinleyeceğini söylemesiyle de şu şekilde açıklamıştır:

Bugün Kur'an-ı Kerim'i okumakta iken bu zaferi rehber edinen seferin nice olacağı ve sonunun nereye varacağı konusunda düşünerek mushaftan yorumlamak istedim. 'Böylece sana kimsenin yapamayacağı bir destekte bulunur' Keremli âyeti rast geldi değerli harflerini saydım bu bereketli, uğurlu yılki, 878'e denk düştü.⁷⁵

2.11. Osmanlı İmparatorluğu ve Akkoyunlu Devleti Arasındaki Rekabette Doğan Meydan Savaşı: Otlukbeli Savaşı (1473)

Ordunun toplanmasının ardından Şehzade Cem Fatih'in vazifelendirmesiyle İstanbul'da muhafaza görevliliği için kalmıştır. İstanbul'dan 11 Nisan 1473 yılında Pazar günü saat 4'te yola çıkmış ve Fatih harekete İznik yoluyla geçmiştir. İstanbul'da her zaman hazır olan Yeniçeriler ve Kapıkulu süvarisi buradan harekete geçmiştir. Rumeli ordusu, İstanbul Geçidi'nden geçebilmesi için yeterli gemi olmamasına binaen Bursa Yenişehir'de Fatih Sultan Mehmed'e katılmıştır. Karaman Valisi Şehzade Mustafa, Fatih'e otağını Beypazarı'nda kurunca katılmıştır. Amasya Valisi Şehzade Bayezid ve komutası altındaki birlikler de Kazâbâd Ovası'nda ona katılmıştır. Fatih Müslüman ve Hristiyan uyruklu paralı askerleri düzenli orduya destek vermek amacıyla toplamıştır. Hassaten, Balkanlar'da yer alan her Hristiyan köyünden 2 adam alınmış ve Sivas'a ulaşan Osmanlı ordusu burada savaş düzeni almıştır. Ordunun merkezinde Fatih, önünde yeniçeriler, sağında ve solunda sipahiler bölüğüyle silahtarlar bölüğü muntazam bir dizilişle nizama girmiştir. Rumeli Beylerbeyi Has Murad ve 40 sancak beyinin emrine verildiği Şehzade Bayezid'e sağ kolun komutası verilmiştir. Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa ve 24 sancak beyinin emrine verildiği Şehzade Mustafa'nın komutasına ise sol kol verilmiştir. 60.000 zırhlı ve silahlı azabın yanında 25.000 yeniçeriden oluşan Osmanlı kuvvetlerinin toplam sayısı 85.000'dir.⁷⁶ Akkoyunlu ordusu da liderleri Uzun Hasan merkezinde olacak şekilde, oğullarından Kör Zeynel sağ kanadın kumandasında, diğer oğlu Uğurlu

⁷⁵ A.g.e., 126.

⁷⁶ Paydaş, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, 207-208.

Mehmed ise sol kanadın komutanlığında vazife aldıkları birlikleri yönetmeyi yapmak üzere savaş nizamına girmiştir.⁷⁷ Uzun Hasan 40.000 zırhlı ve mızraklı, 30.000'i diğer silahlarla donanmış süvarilerden oluşan 70.000 askerlik bir kuvvete sahiptir.⁷⁸

Otlukbeli Savaşı adıyla geçen ve tarihi kayıtlarda “Başkent Muharebesi” olarak da bilinen meydan savaşı 11 Ağustos 1473'te ve Erzurum yakınlarında yer alan Tercan Ovası üzerinde yapılmıştır. Savaş bir gün sürmüş olup Osmanlıların galibiyetiyle neticelenmiştir.⁷⁹ Osmanlı ordusunun merkeze yaptığı hücum ve sahip olduğu silah üstünlüğü zaferin kazanılmasında önemli rol oynamıştır. Timur hanedanına mensup bir hayli kişi esir alınırken, Kör Zeynel ölmüştür. Fatih Sultan Mehmed tarafından bu esirlere saygı gösterilmiş ve birçoğu serbest bırakılmıştır. Uzun Hasan ise canını zor kurtarmıştır.⁸⁰

2.12. Otlukbeli Savaşı'nın Sonuçları

Fatih, Uzun Hasan'a karşı aldığı Otlukbeli zaferi ile Batılıların beyhude ümitlerinin önüne geçmiştir. Binaenaleyh Anadolu'yu da kontrol etme imkânı kazanmıştır. Askerlere ihşanlarda bulunup 4.000 köle ve cariyeyi azat ederek elde ettiği zaferin şükürünü eda etmiştir.⁸¹ Uzun Hasan, Anadolu'da elde ettiği bütün topraklardan ve haklardan alınan yenilgi sonucunda vazgeçmek zorunda kalmıştır. Hassaten Karamanoğulları ve diğer Türkmen beyliklerine ait topraklardaki Fatih Sultan Mehmed'in hakimiyetini tanımak zorunda kalmıştır.⁸²

Uzun Hasan, Otlukbeli Savaşı'nda almış olduğu mağlubiyetin ardından barış talebinde bulunmak üzere Osmanlı padişahına elçi göndermiştir. Osmanlı topraklarına bir daha saldırmaması koşuluyla bu talebi kabul edilmiştir. Batılı müttefiklerinin kendisini

⁷⁷ Şimşirgil, *Kayı*, C. 2, 246-247.

⁷⁸ Paydaş, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, 209-211.

⁷⁹ Selçuk Akşin, Somel, *Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*, (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 179-180.

⁸⁰ Özcan, “Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)”, *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 78.

⁸¹ Özcan, “Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)”, *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 78-79.

⁸² Paydaş, *Uzun Hasan ve Otlukbeli Savaşı*, 219.

Osmanlı Devletine karşı kışkırtması neticesinde Uzun Hasan sözünde durmamıştır. Mamafih Fatih, Timurlu hükümdarı Hüseyin Baykara'ya iltisaklık maksadıyla bir haber göndermiş fakat bu isteğinden olumlu bir sonuç alamamıştır. Fatih Sultan Mehmed, veziriazamlık makamında bulunan Mahmud Paşa'yı Otlukbeli Savaşı'nda kazanılan galibiyetin üzerinden bir süre geçtikten sonra 1474 yılında onu makamından azlederek yerine Gedik Ahmed Paşa'yı getirmiştir.⁸³

⁸³ Özcan, "Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)", *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, C. 1, Der. Selim Hilmi Özkan, 78-79.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARADENİZ'İN “TÜRK GÖLÜ” OLMA SÜRECİNDE DİĞER KIYILAR

Karadeniz'in “Türk Gölü” yapılma politikasının ilk safhası, güney sahillerinin yani Anadolu kıyılarının Osmanlı Devletine tarafından egemenlik altına alınmasıyla gerçekleşmiştir. İkinci aşama olarak kuzey kıyılarının alınması için bölgeyle irtibatlı olan Eflak ve Boğdan'ın kontrol altına alınması gerekmiştir. 1475 yılına gelindiğinde Ceneviz'in Karadeniz'de yer alan son kolonisi Kefe ve Mengub'u ele geçirip Kırım Hanlığı'nı kendisine bağlamıştır. Güçlü bir donanmayı komutası altına alıp başta Kefe olmak üzere Kırım'ın mühim mevkilerini alan Gedik Ahmed Paşa'nın bu başarısıyla Doğu ticaret yolları Osmanlıların eline geçmiştir. Bunun neticesinde Doğu ticaret yollarında üstünlük sağlanmıştır.⁸⁴

Cenevizlilerin XIV. yüzyılda merkezi Kefe olacak şekilde kurdukları Hazaria (Gazaria) kolonisinin İslam dünyasını olumsuz şekilde etkileyen esir ticareti Boğazlar kullanılarak kapatılmıştır. Bunun yanında İstanbul'a buğday, Mısır'a köle, deri, kürk ve tuz taşınmasında önemli bir merkez olan Kırım sahillerine tazyike başlanılmıştır. 1 Ekim 1455 tarihinde Papa III. Calixtus'a Türklerin Karadeniz kolonilerini tehdit ettiğini bildiren bir mektup gönderilmiştir.⁸⁵

3.1. Kırım Hanlığı'nın Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu

Kırım, batısı ve güneyinden Karadeniz ile doğusu ve kuzeyinden de Azak Denizi ile çevrili genişliği 9 km., uzunluğu 20 km. olan bir kıstakla (Orkapı) karaya bağlanan 26.140 km² genişliğinde bir yarımada şeklindedir. Orkapı, anakaradan gelebilecek olası tehlikeler için doğal bir engel olup bir yandan da yarımada, bu dar bağlantıdan dolayı ada niteliğini almıştır. Nitekim halk içinde buraya “Yeşilada” denilmiştir. Yaklaşık 1.000 km²'yi bulan girintili çıkıntılı kıyıları, gemilerin yanaşması için elverişli koylar ve doğal limanlar oluşturmuştur.⁸⁶ Kırım Hanlığı'nın esas dayanak noktası

⁸⁴ Bostan, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları-Teşkilat-Gemiler*, 18-19.

⁸⁵ İsmet, Miroğlu, “Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 10, Der. Yıldız Hakkı Dursun. (Çağ Yayınları: İstanbul, 1989), 231.

⁸⁶ DİA, “Kırım”, *DİA* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/447-449.

Kırım Yarımadası olmuştur. Azak Denizi'nin etrafından Tuna Nehri'ne, Aşağı Don'dan başlayan ve Orta Dinyeper (Özi) ile Dinyester (Turla) gibi nehirlerle uzanıp ayrıca geniş steplerin mevcut olduğu Kıpçak Bozkırlarını (Dest-i Kıpçak) içine alan oldukça büyük ve mühim bir alan da Kırım Hanlığı'nın sahasına girmektedir. Birçok nehrin ve ırmağın aktığı bu bozkırlarda Aksu (Buğ) ile Dinyeper arasında kalan bölge gibi bazı yerler ıssız, susuz ve çorak topraklardan oluşmuştur. Kırım Tatarları tarafından bu bölge "Heyhat Sahrası" sıfatıyla adlandırılmıştır.⁸⁷

Kırım yarımadası yüzölçümü bakımından küçük olmasına rağmen çeşitli halklar için önemli bir bölge olup çok eski zamanlardan itibaren bu ehemmiyetini muhafaza etmiştir. Asya'dan Avrupa'ya geçişte güzergâh görevi görmüştür. Uzak ülkelerden gelip ticaret ve fetih yapılmasına uygun olan maddi malzemeleri getiren muhacirler için sığınılacak bir nokta olmuştur.⁸⁸ Kırım limanları, eski Yunan kolonicileri tarafından kurulmuştur. İlk gününden itibaren de Asya ve Doğu Avrupa ile Akdeniz devletlerinin yaptıkları uluslararası ticaretin merkez noktaları hâline gelmiştir. Mütemadiyen bu limanlara Akdenizliler tarafından hayati bir önemle bakılmıştır.⁸⁹ Kırım Yarımadası, ticaret güzergâhları arasında çok mühim bir yere sahiptir. Hassaten, büyük medeniyetler için de kavşak noktasında bulunmuştur. Öneminden dolayı Kırım'da, farklı kavimler baş göstermiş ve Türk topluluğu olarak yarımadaya batıya doğru Orta Asya'dan göç eden Hazarlar, Uzlar, Peçenekler, Hunlar ve Kıpçaklar yerleşmiştir. Anadolu Selçukluları 1224 veya 1227 tarihinde Sudak'ı ele geçirmesinin ardından buraya yerleşip hâkimiyetini kurmayı başaran ilk Müslüman devlet olmuştur. O dönemde Sudak, Kırım için en önemli merkez olma hüviyetini taşımıştır. Sudak Kalesi, yüksekçe bir tepenin üzerinde ve pilav tepesine benzeyen mavi kayanın üzerine kurulmuştur. Dört köşesi de sağlam ve dayanıklı taşlarla inşa edilmiş ve ev veya başka bir yapı içerisine kurulmamıştır. Fakat Kazaklardan korkulması burada birkaç adamın nöbet tuttuğu bir karakolun inşa edilmesine yol açmıştır.⁹⁰

⁸⁷ Akdes Nimet Kurat, *IV – XVIII. Yüzlullarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, (Ankara: Murat Kitabevi Yayınları, 1992), 203.

⁸⁸ Osman Doğan "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Kırım Hanlığı", *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son kalesi Kırım*, Der. Yücel Öztürk (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015), 262.

⁸⁹ Halil İnalçık, *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar 1441-1700*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 54-56.

⁹⁰ Vasiliy Dmitriyeviç, Smirnov, *Osmanlı Dönemi Kırım Hanlığı*, çev. D. Ahsen Batur

İslamiyet'in Kırım'da kök salması ve medeniyet inşa etmesi Altın Orda Hanlığı zamanında olmuştur. Altın Orda Devleti'nin çökmesiyle Kırım Hanlığı ortaya çıkmıştır. Kırım Hanlığı, Altın Orda Devleti'nin devamı olduğunu birçok kez belli etmiştir. Teşkilat ve etnik nitelikleri açısından eski Türk ve Moğol kimliğini muhafaza etmiştir.⁹¹ Hacı Giray'ın yönettiği dönem içerisinde Kırım'ın Kefe Cenevizlileri ile bazı mücadeleleri olmuştur. Altın Orda Devleti'nin dağılıp mirasının paylaşılması için XV. yüzyılın ilk yarısında yapılan mücadelelere binaen Cenevizliler rahatlamış ve sahil kesiminde sahip oldukları hâkimiyetleri iyice pekişmiş ve sağlamlık kazanmıştır.⁹² Ceneviz, 1434 yılında yapmış olduğu antlaşmayla Hacı Giray'a Kefe ve muhitinde tanımış olduğu hakları uzun süre boyunca ihlal etmemiştir. Hacı Giray kendisine ait 1453 tarihli yarıklıkta Kefe ve civarında sahip olduğu hâkimiyeti ve bu yapılan antlaşma neticesinde sahip olduğu hakları dile getirmiştir. Bu antlaşmayla Kefe ve etrafında yüksek hâkimiyet Kırım Hanlığı'na bırakılmış, Cenevizliler sadece bu bölgede yapmış oldukları ticari faaliyetlerini yapma haklarını muhafaza edebilmiştir. Bu hadise, söz konusu olan dönemde rakip güçler tarafından sahip oldukları güçlerinin ortaya çıkarılışını simgelemiştir. Kerç, Mânkûb ve Kefe şehirlerinin etrafında bulunan surları yıkmanın epeyce zahmetli bir iş olduğu Hacı Giray'ın buna gücü yetmeyeceği açıktır. Ayrıca bu durumu Cevizliler de bilmektedir. Bu bölgedeki ticari faaliyetlerinin devamı için Kırım Hanlığı ile sulh içerisinde yaşamaları gerektiğinden bu da istenmiştir. Böylelikle, Kırım sahilleri üzerindeki hukuki egemenlik hakkına Kırım Hanlığı sahip olmak üzere, ticari işlerine Ceneviz devam etmiştir.⁹³

(İstanbul: Selenge Yayınları, 2016), 19-20.

⁹¹ Yücel Öztürk "Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi: Kırım Hanlığı", *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son kalesi Kırım*,), 13.

⁹² Abdullahoğlu Hasan, "Ceneviz Menbalarına Göre XV. Asır Kırım Hanlığı I" *Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi*, S. 10 (1932): 332.

⁹³ A.g.m., 374-3375.

3.2. Kırım Hanlığı'nın Fethedilme Sebepleri

Fatih Sultan Mehmed Ege, Karadeniz ve Balkanlar'da külli bir hâkimiyet kurma üzerine inşa ettiği ana gayesini gerçekleştirmek için kendisine birtakım yollar aramıştır. Mamafih bu maksadından müspet neticeler almak için politikalarında bunu destekleyecek kararlar almıştır. 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi, Ceneviz'in Karadeniz ve Kefe üzerinde bulunan hâkimiyetlerini sarsan en önemli olaylardan birisidir. Nitekim Boğazlar'daki Osmanlı Devleti kontrolünün tahkimi iyice sağlanmıştır. Merkez konumunda bulunan Kefe, Ceneviz'in ticari faaliyetleri fethin ardından neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. 1454 yılından itibaren Ceneviz'den haraç alınmaya başlanmış ve bundan sonra Fatih, Kırım aristokrasisiyle sağlam ve ciddi olan iş birliği hamlelerinde bulunarak başarılı neticeler almıştır.⁹⁴

Boğazlar ve İstanbul, sahip oldukları stratejik konumdan dolayı, Karadeniz ve o muhitte bulunan Kırım ticaret limanları için büyük ehemmiyete sahiptir. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra ve Boğazlar'da denetimi tam olarak kurunca jeopolitik zorunluluklara uyup Ceneviz hâkimiyetinde olan Karadeniz'de Osmanlı hâkimiyetini kurarak "Türk Gölü" hâline getirmeyi istemiştir. Karadeniz'in güneyindeki Anadolu kıyıları ve Boğdan sınırına kadar uzanan batı kıyıları 1475'te Osmanlı Devleti hudutları içerisinde yer almıştır. Kuzeyinde bulunan Kırım sahilleriyle doğusundaki Kafkasya kıyıları Osmanlı'nın hâkimiyetine o tarihte henüz girmemiştir. Kırım sahilleri ticari bakımdan büyük ehemmiyet içermiştir. Kırım sahillerindeki Kefe ve Azak Denizi'nde bulunan Azak limanı birer ticaret merkezi olma hüviyetini eskiden beri taşımış ve bunu da muhafaza edebilmiştir. İran, Rus stepleri ve İç Asya'dan gelen farklı malların Avrupa'ya intikali bu limanlar aracılığıyla sağlanmıştır. Avrupa'ya sevk edilen Uzak Doğu'nun ipeğinde son limanlar buralar olmuştur. Bizans'a buğday ile Avrupa için önemli olan ipek, muhtelif memleketlere deri, kürk, balık, balmumu, havyar, tuz ve Mısır'a Kıpçak kölelerinin sevkiyatında bu limanlar aracılık yapmıştır.⁹⁵

⁹⁴ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 58-62.

⁹⁵ Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. 1, 566.

3.3. Kırım Hanlığı'nın Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi

Osmanlı Devleti, evvelden buraya fetih girişiminde bulunmamıştır. Hacı Giray'ın 1466 yılında vefat etmesi üzerine oğulları Mengli Giray, Haydar ve Nur Devlet arasında çıkan taht kavgasına müdahil olmuştur. Kırım Hanlığı'nda nüfuz kazanma yolu seçilmiş ve yapılan bu müdahalede Mengli Giray'ın tarafı tutulmuştur. Bu hamleyle Osmanlı Devleti başarılı bir neticeye ulaşmıştır.⁹⁶ Fatih Sultan Mehmed'in hiçbir zaman düşüncelerinden biri, Kırım Hanlığı'nı ortadan kaldırma olmamıştır. Kırım'da iktidarda olan hanedanın Cengiz Han'ın soyundan geldiğini köklü bir kabile aristokrasisi ve istiklal duygusuna sahip olduğu bilincinde olmuştur. 1475 yılından evvel Kefe ile birlikte Kırım'ın tamamının zaptı Osmanlı Devleti için imkân kazanmıştır. Fatih, Kırım hanedan ve aristokrasisini kendisine rakip gördüğü askeri faaliyetlerde de hedef hâline getirmesi ilerleyen zamanlarda olmuştur. Kırım politikasını, Altın Orda ve Ceneviz tarafından Kırım'ın sıkıştırılması ve Osmanlı Devletinin desteğine ihtiyaç duyduğunu görüp bu şekilde hareket etmiştir.⁹⁷

Karadeniz'i "Türk Gölü" yapmaya yönelik adımlar atan Fatih kuzey kıyılarına doğru yönünü çevirmiş ve Kırım Hanlığı'nın başında bulunan Hacı Giray ile anlaşarak Cenevizlileri sıkıştırmaya başlamıştır. Girişiminde buldukları şeyden olumlu sonuç almalarının üzerine Osmanlı nüfuzunun bölgeye yerleştirilme siyaseti de müspet netice vermiştir. Sonrasında Osmanlı ile Kırım kuvvet ittifakı Kırım'ı çevrelemiş Fatih'in yaptığı antlaşma ve beraberindeki muhasara da Cenevizlilerin Osmanlı Devletine vergi vermesini zaruri bir gereksinim hâline sokmuştur.⁹⁸

Demir Kâhya komutası altında bulunan 56 kadırgadan müteşekkil Osmanlı donanması, Kefe'yi kuşatmak için 1454 yazında harekete geçmiş ve önce Akkirman'ı kuşatmıştır. Burada karşılaştıkları şiddetli direnişten dolayı yoluna devam edip başka fetihlerde bulunmuştur. 11 Temmuz'da da Kefe'ye yakın mesafedeki Kamışlık Köyü'nün yakınlarında bir yere demir atmıştır. 6.000 kişiden oluşan bir Kırım ordusu Osmanlı donanmasına yardım etmek için buraya yakın bir sahilde hazır hâlde beklemiştir. Kırım ordusunun karadan ve Osmanlı donanması tarafından denizden yapılan bu

⁹⁶ Somel, *Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*, 359.

⁹⁷ Yücel Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014), 59.

⁹⁸ Öztürk, *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi: Kırım*, 17.

muhasarayla Kefe fethedilememiştir. Alınan başarısızlığa rağmen bu kuşatma hareketi Ceneviz'e menfi tesir etmiş ve büyük bir korku yaşatmıştır.⁹⁹ Bu korkuya binaen 3.000'i Fatih Sultan Mehmed'e ve 1.200'i de I. Hacı Giray'a olmak üzere toplam 4.200 altınlık vergi vermeye razı olmuşlardır.¹⁰⁰

1473 yılında Tudunluk vazifesini alan Marmak'ın ölmesiyle yerine kardeşi Eminek Tudun onun bu görevini üstlenmiştir. Oğlu Sertak'ın kocasının yerine atanmasını sağlamaya çalışan Marmak'ın dul karısıyla Eminek arasında büyük bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Kırım Türklerinin hanı Mengli Giray'a Ceneviz komitesinin danışmasıyla Mengli Giray Sertak'ı önce kabul ederken daha sonra fikrinde değişikliğe gitmiştir. Aday olarak gözdesi Karay Mirza'yı göstermiştir. Kefe'de Karay Mirza'yı tudun yapmaya çalışan Mengli Giray oldukça güçlü bir direniş yaşamıştır. Sertak'ın annesinin oğlunu desteklemesi için rüşvet verdiği Ceneviz komitesinden Oberto Squarciaficio tarafından Mengli Giray, babalarının ölümünden sonra Cenevizliler tarafından hapsedilen kardeşlerinin serbest bırakılmasıyla tehdit edilmiştir. Mengli Giray yapılan tehdidin ardından tudun olarak Sertak'ı namzet göstermiştir. Tatar ileri gelenlerinden umumi bir grup Eminek'i desteklemiştir. Duruma müdahale etmesi için de Fatih Sultan Mehmed'e bir elçi göndermişlerdir.¹⁰¹ 1475 yılına gelindiğinde Vezir-i Âzam Gedik Ahmed Paşa'nın kumandanlığında 300 gemiden oluşan Osmanlı donanmasıyla buralar ele geçirilmiş ve Kırım sahillerinden Cenevizliler kovulmuştur.¹⁰²

3.4. Kırım Hanlığı'nın Fethedilmesinin Sonuçları

Kırım hanlarından tâbilik almak şan ve şeref bakımından Osmanlı padişahları için büyük ehemmiyet içermiştir. Tarihi sonuçları bakımından çok derin ve kapsamlı başarılarla imzasını atan Fatih Sultan Mehmed'in Osmanlı Devletine Kırım Hanlığı'nı bağlaması da bir başka başarısı olmuştur.¹⁰³ 1475 yılında yarımada'nın Osmanlı Devleti

⁹⁹ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 59-60.

¹⁰⁰ İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, 130-132.

¹⁰¹ Frelly John, *Büyük Türk İki Denizin Hâkimi Fatih Sultan Mehmed*, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Doğan Kitap, 2018), 149-150.

¹⁰² Abdurrahman Şeref, *Osmanlı Devleti Tarihi*, (İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2005), 124.

¹⁰³ İnalçık, *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar 1441-1700*, 49.

tarafından fethedilmesiyle Osmanlı hâkimiyeti Doğu Kırım'da başlamıştır. Osmanlı sınırlarına bütün limanlarıyla Kırım'ın dâhil olması sadece toprakları genişletmemiş bunun yanı sıra ticari ve askeri yeni imkânlar olarak tanımıştır. Kırım, bu tarihte başlayan yeni bir tarihi döneme girmiştir. Kırım Hanlığı, Osmanlı tâbiyetini kabul etmiş ve yarımada'nın steplerden meydana gelen iç bölümüne yerleşmiştir. Doğrudan padişaha sancak olarak Taman, Doğu Kırım ve sahil kesiminin tamamı bağlanmış ve bölge "Kefe Eyaleti" hâline zamanla dönüşmüştür.¹⁰⁴

Hacı Giray tarafından 1441 yılında kurulan hanlık içerisindeki taht mücadeleleri 1466'da kurucusunun ölmesiyle başlamıştır. Cenevizlilere karşı Şirin Beyi Eminek, Osmanlı Devletine iltica ederek yardım talebinde bulunmuştur. Fatih Sultan Mehmed, bu fırsatı değerlendirme arzusuyla bir orduyu Kırım'a 1475 yılında göndermiştir. Cenevizlilerin hâkimiyeti altındaki Kırım ve Kefe'nin sahil kesimleri alınmıştır. Mengli Giray, bu sırada Kırım hanı olmaya muvaffak olmuş ve Osmanlı Devletine tâbi olmayı kabul etmiştir. Bunu da Gedik Ahmed Paşa ile yaptığı bir antlaşmanın neticesiyle yapmıştır. Böylece, Rusya'nın 1783'te Kırım'ı ilhak etmesine kadar geçen süre zarfında burası özerk bir parça olarak Osmanlı Devletine bağlı kalmıştır.¹⁰⁵ Osmanlı Devleti, kuzey politikasını buranın alınmasıyla külliyen Kırım Hanlığı üzerine inşa etmiştir.¹⁰⁶

3.5. Kefe'nin Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu

Kefe coğrafi konumu itibariyle, Kırım Yarımadası'nın güney sahillerinde konumlanmıştır. Kırım Yarımadası'nda yaşamış en eski halk İskitler olmuştur. 1239 yılında yaşanan Kalka Muharebesi neticesinde Altın Orda Devleti, Kıpçaklar karşısında büyük bir zafer kazanmış ve Kıpçak bozkırında tek egemen güç olmuştur. Bu olayların akabinde Kırım'ın güney sahillerindeki Kefe, Soğdak ve daha doğusunda yer alan Azak bölgeleri üzerinde de hâkimiyet kurmayı başarmıştır.¹⁰⁷ Tatar

¹⁰⁴ Öztürk, *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi: Kırım*, 239.

¹⁰⁵ Erhan Afyoncu, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*. (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016), 140.

¹⁰⁶ Öztürk, *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi: Kırım*, 17.

¹⁰⁷ Bedriye Sabit, *Kırım'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Eklenmesi Meselesi*, (İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1934), 2.

toplulukları yaptıkları istilalarla Doğu Rusya, Kırım yarımadası ve Karadeniz'in kuzey kesimlerine Cengiz Han zamanında yerleşip Timur zamanında da İslam dinini kabul etmiştir. Kıpçak Hanlığı Kazan, Bucak, Kırım, Ejderhan ve Kıpçak bölgelerinde oturan Nogay ve Tatarların birleşmesiyle oluşmuştur. Sonraları yaşanan iç çatışmalar ve zayıflıklardan yararlanan Cenevizliler Kefe, Azak ve Menkub gibi bazı limanları el geçirmişlerdir.¹⁰⁸ Astrahan üstünden işleyen İran ve Hindistan karayolu ticaretinde Kefe, ana toplanma yeri görevi görmüştür.¹⁰⁹

Cenevizliler, Altın Orda Devleti'nin yaşamış olduğu iç mücadelelerden kaynaklanan zafiyetleri takip edip değerlendirmeyi iyi yapmıştır. 1266-1280 yılları arasında hüküm süren Altın Orda Devleti Hanı Mengü Timur zamanında ticari maksatla Kefe'ye yerleşmeye izin almıştır. Zaman içerisinde başarılı bir şekilde gelişme gösteren Ceneviz, Kırım sahillerini hâkimiyeti altına almaya muvaffak olmuştur. Venedik ise bu yaşanan gelişmelere tepkisiz kalmayarak 1296'da Ceneviz'i Kefe'den çıkarmak için yapmış olduğu deniz harekâtından müspet sonuç alarak Ceneviz'i Kefe'den çıkarmayı başarmıştır. Bu harekâttan sonra Venedik, Kefe'ye yerleşmeyip burayı tahrip etmiştir.¹¹⁰ Cenevizliler tarafından Kefe'ye daha sonra yine yerleşme fırsatı bulunmuştur. Bu dönemde Altın Orda Devleti bu bölgede sahip olduğu hâkimiyeti korumuştur. Siyasi çekişmeler sonucunda Altın Orda Devleti'nde iç mücadeleler yaşanmış ve Nogay ile Tokta arasında yaşanan bu siyasi çekişmeden 1298 yılında Nogay galip olarak çıkmıştır. Nogay tarafından torunlarından biri Cenevizlilerin ödemekle sorumlu oldukları vergiler için Kefe'ye gönderilmiş ve Cenevizlilerinin farklı aldatmaca ve hileleriyle öldürülmüştür. Nogay, bu yapılan harekete oldukça sinirlenmiş ve oldukça büyük bir orduyu Cenevizliler üzerine göndermiştir. Altın Orda Devleti ile Ceneviz arasında başlayan bu düşmanlık ilişkileri Tokta Han, Özbek Han, Canibek Han, Mamay Han ve Toktamış Han dönemlerinde devam etmiştir.¹¹¹ Mamay Han, Kulikovo Ovası'nda 1380 yılında Ruslar ile yapmış olduğu mücadeleden oldukça ağır bir yenilgi almıştır. Ruslar üzerine bunun öcünü almak niyetiyle başka bir sefer yapmak için hazırlanırken, Toktamış tarafından ani bir saldırı almış ve Kalka Irmağı

¹⁰⁸ Şeref, *Osmanlı Devleti Tarihi*, 123-124.

¹⁰⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 276.

¹¹⁰ İsmail Hikmet Ertaylan, *Fatih ve Fütûhatı*, C. 2, (Milli Eğitim Basımevi: İstanbul, 1953), 278-279.

¹¹¹ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 53-55.

kıyısında yapılan savaşı Mamay Han kaybetmiştir. Bu yenilginin ardından Cenevizliler'den sığınma isteyen Mamay Han, bu isteği kabul edilince Cenevizlilere sığınmıştır. Mamay, yanında bütün hazinesi ve kendisine bağlı olan ufak bir askeri birlikle beraber Kefe'ye gitmiş, Cenevizliler tarafından öldürülmüş ve mallarına el konulmuştur.¹¹²

Soğdak'tan Balıklağ'o'ya bütün sahil kesimi XIV. yüzyılın sonlarına doğru Cenevizlilerin eline geçmiştir. Buralarda kazanmış oldukları hâkimiyete, Altın Orda Devleti ile 1381 yılında yapmış oldukları bir antlaşmanın neticesinde rıza göstermişlerdir. Toktamış Han, Timur ile 1391 ve 1395 yıllarında giriştiği mücadelelerden ağır yenilgiler almıştır. Timur, Altın Orda Devleti'ne karşı farklı yıpratma çalışmaları yapmıştır. Azak ticareti için ana ticaret yolu üzerinde bulunan Astarhan ve Saray şehirleri tahrip edilmiştir. Binaenaleyh İran İpeği ve Hint baharatı bu güzergâhı terk edip Suriye üzerinden taşınmaya başlamıştır. 1395 yılında yaşamış olduğu Terek yenilgisinin ardından, iktisadi güç kazanmak ümidiyle Toktamış, Timur'a karşı tekrar hareket etmeye başlamıştır. Bu gayesi için de 17 Mart 1396 tarihinde Kefe'yi kuşatmış ve şehri almış, kısa süre sonra ise Kırım'ın tamamına hâkim olmayı başarmıştır. Altın Orda Devleti'nde yaşanan iktidar mücadelelerinin vermiş olduğu başka bir sonuç olarak ise Timur Kutluğ tarafından Toktamış'a ani bir baskın düzenlenmiş ve son güçlerini de kaybetmesi üzerine Litvanya'ya sığınmıştır. Bu yaşananlardan dolayı Toktamış'ın Kefe'deki egemenliği sona ermiştir. Bu yaşananlar, Cenevizlilerin Kefe üzerindeki hâkimiyetlerini güçlendirmiş ve Hacı Giray tarafından kurulan Kırım Hanlığı'nın ortaya çıkışına kadar da Kefe ile sahil kesiminde Cenevizlilerin sahip olduğu nüfuzu tehdit edecek ciddi bir hadise vuku bulmamıştır.¹¹³

Hacı Giray, başta Kefe olacak şekilde Ceneviz'in sahip olduğu iktisadi kaynakların yer aldığı sahil kesiminde bulunan önemli şehirleri ilhak ederek ekonomik olarak güçlenmeyi ilk hedef olarak belirlemiştir. Kendi vassalı konumunda bulunan Mânkûb Knezi Aleksy ile yapmış olduğu müzakerelerin ardından Hacı Giray, Ceneviz'e karşı ittifak kurmayı başarmıştır. Bu ittifakın neticesinde Aleksy, Balıklağ'o'ya saldırıp Hacı Giray'ın onu desteklemesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Aleksy, 1433

¹¹² Mustafa Kafalı, *Altın Orda Hanlığı'nın Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976), 103.

¹¹³ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 54-55.

sonbaharında ani bir kuşatma hamlesinde bulunmuş ve bundan müspet netice olarak Balıklağ'o'yu almıştır. Kale halkı tarafından Mânkûb Knezliği ile iş birliği yapılması bu muhasaranın olumlu sonuçlanmasına büyük tesir etmiştir.¹¹⁴ Ceneviz, Balıklağ'o'nun alınmasın ardından burayı yeniden ele geçirip, Mânkûb Knezi Aleksy ile destek gördüğü Hacı Giray'a oldukça önemli bir darbe vurmak için hazırlanmış olduğu donanmayla harekete geçmiştir. 8 Haziran 1434'te Balıklağ'o kuşatılmış ve alınmış meydana gelen bu muhasarada Balıklağ'o'da ikamet eden halkın büyük çoğunluğu katledilmiştir. Aleksy'in oğlu ise yakalanmış ve zincire vurulmuştur. Bu yaşananlardan sonra 9 Haziran tarihinde İnkirman (Kalamiti) Kalesi kuşatılmış ve Cenevizliler, kaledekilerin teslim olmasını istemiştir. Halkın can ve mal güvenliğine yönelik talebini Cenevizliler kabul etmiş ve bunun üzerine de ertesi gün teslim olacakları cevabını vererek bu teklif onaylanmıştır. Ertesi güne gelindiğinde Cenevizliler şehirden haber alamamış ve kale duvarlarını zorlamak yoluyla şehre girmiştir. Bütün şehir halkı kaçmış onlar da buna şahit olmuştur. Cenevizliler, İnkirman'ı yağmalamış ardından şehri ateşe vermiştir. Bu vuku bulan hadiselerin ardından Cenevizliler Balıklağ'o'ya oradan da Kefe'ye dönmüştür. Cenevizliler, 12 Haziran'da askeri müşavere yaparak Kırım Hanlığı'nın merkezi konumunda bulunan Solhat için 14 Mart'ta kuşatma kararına varmıştır.¹¹⁵

Ceneviz ordusu Solhat'ı kuşatmak maksadıyla harekete geçmiştir. Üzerinden geçtikleri kasabalarda yağma ve tahrip hareketlerinde bulunmuşlardır. Bu yaşananları Hacı Giray oldukça dikkatle izlemiş ve Ceneviz ordusu için yapmak istediği ani bir baskınla orduyu imha etmek istemiştir. Bu imha hareketine uygun bir vaktin gelmesini bekleyerek. Hacı Giray'ın gelmesini beklediği vakit geldiğinde de Ceneviz ordusuna oldukça ustaca planlamış olduğu baskın ve pusu hareketini yapmıştır. Havanın sıcak olmasından dolayı Cenevizliler, silahlarını taşımakta zorluk çekmiştir. Binaenaleyh silah ve teçhizatlarını yanlarında bulunan arabalara koymuştur. Bunlar yaşanırken Solhat'a 5 mil uzaklıkta olan Kastadzon (muhtemelen Kaçkaçokrak veya Karagöz köyleri) konumuna geldiklerinde bu baskın ve pusu hareketi yaşanmıştır. Hacı Giray, Ceneviz ordusu üzerine öncelikle az miktardan oluşan bir öncü birliği göndererek saldırıp geri çekilmelerini ardından da Ceneviz ordusunun asıl birliklerinin önceden

¹¹⁴ Abdullahoğlu Hasan, "Ceneviz Menbalarına Göre XV. Asır Kırım Hanlığı I" *Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi*, S. 10 (1932): 336-337.

¹¹⁵ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 56-57.

belirlemiş olduğu pusu bölgesine çekilmesini planlamıştır. Hacı Giray'ın mevcut güçleri bu savaşta 5.000, Ceneviz ordusunun ise 8.000 kişiden vuku bulmuştur. Cenevizliler ağırlıklarını arabalardan alamadan dağılarak muharebe meydanından kaçmıştır. Kırım akıncı birlikleri Cenevizlilerin ordusunu akşam karanlığına dek takip ederek imha hareketlerine devam etmiştir. Savaşın neticesi olarak, Ceneviz ordusunun önemli bölümü imha edilmiş ve az bir kısmı Kefe'ye geri dönebilmiştir.¹¹⁶

Hacı Giray, taarruz hareketlerine devam etmiş ve 27 Haziran 1434'te Balıklağ'o'yu kuşatmıştır. Muhasarayı gerçekleştiren akıncı birliklerine Cenevizliler barış isteğinde bulunmuştur. Hacı Giray, etrafı hendeklerle çevrili olması ve surlarının oldukça sağlam olmasına binaen şehrin bu dönemde alınmasının imkânsızlığını iyi bilip kuşatılarak değil de diplomatik olarak elde edeceği kazançlarla zafer kazanacağını düşünerek sunulan bu barış talebini kabul etmiştir. Yapılan sulh müzakereleri 13 Temmuz'a kadar sürmüş ve antlaşma yapılmıştır. Kat'i maddelerinin bilinmediği bu antlaşma, silahlarını teslim edip çekilmeye mecbur bırakılan Cenevizlilerin kabul etmesiyle neticelenmiştir. Kefe'nin de dâhil olduğu, sahil şeridinde külliye egemenlik hakkına sahip olan kişinin Hacı Giray olduğunu Ceneviz onaylamıştır. Akabinde vuku bulan hadiselerle Cenevizlilerin bunu tasdik ettiği açığa çıkmıştır.¹¹⁷

3.6. Kefe'nin Fethedilmesinin Sebepleri

Ceneviz kolonisi Kefe'nin bulunduğu konum ve ticari ehemmiyeti, Fatih Sultan Mehmed'in burayı hudutlarına katmak istemesine zemin hazırlayan faktörlerden biri olmuştur.¹¹⁸ Ceneviz'in hâkimiyetini önlemek ve Kırım Hanlığı'nı Ceneviz'e karşı muhafaza etmeyi istemiş ve bu isteğinde muvaffakiyet sağlamak için bazı planlar yapmıştır. Öncelikli olarak, İstanbul'u fetheden Fatih Ceneviz'in ticari merkezi olan Pera'yı ele geçirdikten sonra Ceneviz'i buradan tamamen çıkartmayı amaçlamamıştır. Kendi kontrolü altında Ceneviz'i içinde olacak şekilde Karadeniz ve Ege arasındaki ticaretin devam etmesini istemiştir. Fakat Altın Orda'dan almış olduğu aristokrasi Kırım Hanlığı içerisinde devamlı bozulmalar göstermiştir. Ceneviz ise bu durumu

¹¹⁶ Abdullahoğlu Hasan, "Ceneviz Menbalarına Göre XV. Asır Kırım Hanlığı II" *Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi*, S. 11 (1932):, 372.

¹¹⁷ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 57-58.

¹¹⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 276.

istismar ederek hanlık içerisindeki statükoyu kendi lehine çevirmek için uğraşlarda bulunmuştur. Fatih, bütün stratejilerini Ceneviz'i saf dışı bırakıp buradaki iç aristokrasinin kendisine uygun ortamı sağlamak üzerine kurmuştur. Hacı Giray'ın ölümü sonrasında yaşanan taht kavgalarında Ceneviz'in aktif rol oynaması, Fatih'te huzursuzluk uyandıran hadiselerden biri olmuştur.¹¹⁹

Kefe'nin fethedilmesini zorunlu kılan gelişmeler sadece siyasi gerekçelerden kaynaklanmamaktadır. Yaşanan ticari ve coğrafi gelişmeler de fethin gerçekleşmesi için mühim bir yer teşkil etmiştir. Coğrafi ve iktisadi koşullar en eski dönemlerden itibaren Kırım'ı, Akdeniz'deki memleketlere ve bilhassa İstanbul'a iyice bağlamıştır. Kırım sahilleri, tarih boyunca sahip olduğu coğrafi yapı ile birlikte jeopolitik konumunun neticesinde İstanbul'a kopmaz bağlarla bağlanmıştır. Boğazlar'ın kontrolünü elinde bulunduran güç, Kuzey Karadeniz'in mukadderatına sahip olacak konumda yer almıştır. Sadece İstanbul'da otoritesini kurmasının ardından Bizans'ın, zayıfladıktan sonra Venedik ve Ceneviz'in egemenliği altına girinceye kadar Kırım üzerindeki hâkimiyeti uzun süre boyunca devam etmiştir. 1459 yılında Amasra'nın ve 1461'de de Sinop ve Trabzon'un fethedilmesinden itibaren, Kırım Hanlığı'nın sahip olduğu iç muvazeneleri haricinde Kefe'nin fethedilmesi için bütün şartlar hazır hâlde bekletilmiştir.¹²⁰ Mamafih Uzakdoğu, Türkistan ve Hazar'ın kuzey kesiminden geçen tarihi kervan yolu için Kefe, Karadeniz'deki bitiş noktasında yer almasına binaen Ceneviz ticaretinde bir ambar vazifesi görmüştür. Ceneviz konsolosları bütün ticari noktalarda Kırım hanları tarafından verilen büyük imtiyazlar elde etmişlerdir. Fatih, Kefe'yi zapt ettikten sonra Osmanlı ticaretinin oldukça istifade edebileceğini keşfetmesiyle Kırım'ın özerk siyasi yapısını korumanın iyi olacağını düşünmüştür.¹²¹

Osmanlı Devleti, 1459 yılında Cenevizlilerin egemenliğindeki Amasra'yı ve 1461'de Sinop ve Trabzon'u almıştır. Mamafih Karadeniz'in güneyinde yer alan bütün Anadolu kıyılarını ilhak etmiştir. Karadeniz'in kuzey kıyılarında Kefe'nin yanında ona bağlı Ceneviz kolonileri, yapılan bu başarılı fetihlerden sonra üzerine gelebilecek herhangi bir Osmanlı taarruz hareketinden çekinmiştir. Binaenaleyh tedbiren Cenevizlilerin

¹¹⁹ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 62-63.

¹²⁰ Halil İnalçık, "Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tâbiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi", *Belleten Dergisi*, C. 8, S. 30 (1944): 193-195.

¹²¹ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 65.

hâkimiyetini kabul etmiş Kırım hanı, Boğdan voyvodası ile anlaşarak ittifak kurmaya çalışmış ve bu girişimlerinde Mengüp beyi yanında yer almıştır. Yagellonlar, Lehistan ile Litvanya'da egemenliklerini kabul ettirmiş ve Dinyestr ırmağının batı bölgesiyle Karadeniz kıyılarına yerleşip Boğdan ve Kırım üzerinde nüfuzlarını kurmanın amacını gütmüştür. Fatih Sultan Mehmed'in Karadeniz'de hâkimiyet kurma projesine rakip olarak gözükmüşlerdir. Bunun haricinde Kırım hanı da görüşü itibariyle Osmanlıların Kefe'ye yerleşme arzusuna sıcak bakmamıştır.¹²² Yâkub Bey komutası altında Osmanlı donanması tarafından Kefe'nin Ekim 1469 tarihli ikinci kuşatması yapılmıştır. Bu sırada Kırım Hanı Mengli Giray, Fatih'e bitik yazmıştır. Yâkub Bey adındaki bir komutanın emri altındaki kadırgaların geldiğini ve Kırım sahillerinde bulunan iki şehri yakıp Kefe'yi kuşatma altına aldığını çok fazla sayıda esiri de alıp, uzaklaştığını bildirmiştir. Mengli Giray'ın ifadeleri ışığında Yâkub Bey'in yapmış olduğu Kefe muhasarası için bazı sebeplere ulaşılmıştır. Kefelilerin Osmanlı'ya bağlı olan bazı tüccarları yağmalamış olması üzerine Yâkub Bey intikam almak istemiş ve bu kuşatma hareketi vuku bulmuştur. Kırım hanının ifadelerinden, Cenevizliler ile Osmanlılar arasında başlangıcı İstanbul'un fethedilmesi değin uzanan Karadeniz'de yaşanan hâkimiyet mücadelesine dair ilgili ipuçları da görülmüştür. Ceneviz-Osmanlı rekabeti, artarak devam etmiş ve karşılıklı yıpratma ve yıldırma çalışmalarında bulunulmuştur. Yâkub Bey'in yaptığı Kefe'yi kuşatma hareketinin Kırım hanını rahatsız ettiği, Mengli Giray'ın yazmış olduğu bitikte Osmanlı padişahına karşı kullanmış olduğu ifadelerden yola çıkarak saha uzmanlarının dikkatini çekmiştir. Kullanmış olduğu ifadelerde şikâyet yoluyla Yâkub Bey tarafından esir alınanların arasında kendi adamlarının olduğunu söylemiştir. Rahatsızlık duymasının esasında, Osmanlı-Kırım arasında Hacı Giray döneminde sağlanan müspet münasebet yatmıştır. Yaşanan ciddi bir değişikliğin olmasına ve Ceneviz-Kırım arasında artan yakınlaşmaya dayanmıştır. Kırım Hanlığı içerisinde yaşanan siyasi çekişmelere Ceneviz tarafından sistemli olarak nüfuz edilmiştir. Kırım hanları Kefe'nin kuşatılmasına karşı Ceneviz'e iyi görünmeyi umarak bir tutum sergilemiştir.¹²³

Hacı Giray'ın 1466 yılında ölmesinin ardından oğulları Nur Devlet ve Mengli Giray arasında başlayan taht kavgaları devam etmiş ve bu yaşanan mücadelelerin neticeye varmasıyla, iktidarda el değişiklikleri yaşanmıştır. Taht kavgalarında en mühim rolü

¹²² İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, 213.

¹²³ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1600)*, 61.

oynayıp en tesirli kabilenin adı, Şirin kabilesi olmuştur. Bu kabile mamafih Kırım'ın siyasi tarihine bu dönemde yön vermiştir. Şirinlerin sahip oldukları bu güç, büyük çapta Kefe tudunu olmalarından ileri gelmiştir. Hanlar ve Kefe'de bulunan soylu Tatarların atadığı Şirin beyleri, Kefe ve muhitindeki gelirleri tasarruf etmeyi başarmıştır. Şirinlerin liderliğini yapan Mamak ve Eminek Kırım'ın bu dönemdeki en güçlü şahsiyetleri olmuştur. Mamak'ın 1474 yılında ölmesi üzerine Eminek yerine geçmiş ve Cenevizliler ile anlaşma hâlinde olan Mamak'ın dul eşiyle arasında mücadele yaşanmıştır. Osmanlılarla anlaşmasını ileri sürüp suçladıkları Eminek Cenevizlilerin verdiği kararla azledilmiş ve Mamak'ın eşinin de istediği Sartak tayin edilmiştir. Ceneviz'in yapmış olduğu bu müdahaleye sessiz kalıp yapılan bu emrivakiyi kayıtsız kabul etmesi üzerine Eminek kendisine isyan eden Mengli Giray, Kefe'ye sığınmak zorunda kalmıştır.¹²⁴ Eminek, etrafında toplanan Kırım'ın başlıca boybeylerinin yardımıyla Mengli Giray'a karşı yapmış olduğu isyan hareketinden başarılı sonuç almıştır¹²⁵

Eminek, kazandığı bu ani zaferin uzun süre iktidarda kalması için kendisine yetmeyeceğini bir taraftan kabile içinde yaşanan rekabet ve Mengli Giray'ın baskısı, diğer taraftan Ceneviz'in entrikaları karşısında ayakta kalmak maksadıyla, Osmanlı Devletine duruma müdahale etmesi için müracaatta bulunmuştur. Eminek tarafından yapılan bu müdahale çağrısında, Osmanlıların Kefe'yi fethetmesi teklifi de yer almıştır. Eminek'in Fatih ile iş birliği ve onu Kefe'ye fetih için daveti 1475 yılında bu talepten müspet netice alınması yaşanan bu hadisenin gerçekleşmesine yönelik en mühim siyasi gelişme olmuştur.¹²⁶ Osmanlı donanmasının Kefe üzerine yaptığı ikinci kuşatma, Yâkub Bey kumandasında 25 Ekim 1469'ta yapılmıştır. 1469 yılında Osmanlı donanması Yâkub Bey'in komutası altında Kefe'ye hücum etmiştir. Bu saldırı üzerine Mengli Giray'ın, Fatih'e yazdığı mektupta ona hitaben "karındaşım" demesiyle yapılan bu saldırıyı protesto etmiştir. Fatih, kendisine yapılan bu söylemin peşine 1470'te Kefe'nin vermiş olduğu haraçta onlarında da muvaffak kalacağı bir artış istemiştir.¹²⁷

¹²⁴ A.g.e., 63-64.

¹²⁵ Akbaş, "Osmanlı Kaynaklarına Göre Gedik Ahmed Paşa'nın Kırım Seferi", 21.

¹²⁶ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 64.

¹²⁷ İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, 213.

3.7. Kefe'nin Osmanlı Devleti Tarafından Daha Önce Fethedilme Girişimleri ve Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi

Karadeniz'in Anadolu Yarımadası'nda yer alan Amasra'nın alınmasıyla eski ve meşhur Ceneviz kolonisi zengin Kefe, Osmanlı Devletinin her an bir fetih girişimiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Kefe'nin gereksinim duyduğu tüm savunma ve araç gereçlerini zorlu yollardan ve yalnızca karadan temin etmesine yol açmıştır. Bu zorluk neticesinde koloninin tutunmasının mümkünâtı iyice zora girmiştir.¹²⁸ Kefe'nin 6 yıl arayla 2 kez kuşatılmasında da Yâkub Bey yer almıştır. Bunlardan ilkini, başında bulunduğu Osmanlı donanması 1469 yılında fetih öncesinde hazırlık ve zeminin yoklaması için yapmıştır. İkincisi de, 1475'te yanında bulunduğu Gedik Ahmed Paşa komutası altında Kefe'nin fethedilmesiyle sonuçlanan sistemli harekâtla olmuştur.¹²⁹

Fatih Sultan Mehmed, 1454 yılında Hacı Giray ile Kefe'nin muhasara edilip fethedilmesine dair bir antlaşma yapmıştır. Birtakım hususlarda mutabık kalınmış ve bu konular fethin gerçekleşmesiyle yaşanmıştır. Kaleye hücum eş zamanlı yapılarak hedeflenen fetih amaca ulaşılmıştır. Şehir Kırım Hanlığı'na bırakılmış ve elde edilen ganimetleri Osmanlı kuvvetleri almıştır. Hassaten halktan esareti sağlananların taşınmasını da yine Osmanlılar yapmıştır.¹³⁰ Yapılması planlanan bu ikili askeri harekât daha yapılmadan önce Kefe Cenevizlileri içinde büyük bir tedirginlik yaşanmıştır. Mektuplar yollayarak Cenova'dan yardım almak istemiş ve önceden tedbir girişimlerinde bulunmuşlardır. Ele geçirilecek kalelerin Kırım Hanlığı'na verileceği Cenevizliler'den esir edileceklerin de Türkler tarafından satılacakları gönderilen mektuplara yazılmıştır.¹³¹ 1454 yılında yapılan Kefe kuşatmasının ardından, Ceneviz'in Kefe ile olan bağlantılarını kesmek için yapmış olduğu faaliyetlere Osmanlı kuvvetlerince devam edilmiştir. Ceneviz gemilerinin Kefe'ye Boğazlar'dan geçip asker ve mühimmat götürmesine Osmanlılar tarafından silahla engel olunmuştur. Kefe'yi zaman içerisinde her bakımdan zayıflatıp daha sonra fethetmek için gerekli olgunluğa ulaşmasını sağlamaya yönelik uğraşlarda bulunulmuştur. Kefe Cenevizlileri her an Osmanlı taarruzunun gelebilmesinin

¹²⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 276.

¹²⁹ İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, 213.

¹³⁰ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*, 59.

¹³¹ Hasan, "Ceneviz Menbalarına Göre XV. Asır Kırım Hanlığı II", 376.

korkusunu yaşamış ve bu durumdan dolayı bazıları daha gelmesi beklenen o taarruz gelmeden şehirden kaçmıştır. Cenova arşiv kayıtlarındaki bazı tarihi vesikalar Kefe Kalesi'nin 1454-1455 yıllarında yıkılmak üzere olduğunu kaydetmiştir. Kefe Kalesi kulelerinde çatlaklıkların olduğu, kalenin merdivenleriyle tavanlarında çürümeler görüldüğünü o dönemlerde Kefe belediyesinde mimar olarak görev yapan Antoniyo Asserto tarafından söylenmiştir.¹³²

Mengli Giray'ın yazmış olduğu mektupta Yâkub Bey'in yapmış olduğu kuşatma gayesinin öç almak olduğundan bahsediyor olsa da gerçekleştirilen kuşatmadaki asıl amaç Kefe'nin fethinden evvel bir hazırlık ve zemin yoklaması olmuştur.¹³³

Fatih döneminde Osmanlı-Kırım münasebetleri, Kefe'nin 1475 yılında fethedilmesine kadar geçen zaman içerisinde, Kırım Hanlığı'nı Ceneviz'e karşı korumak için politika olarak onu koruma ve azami değerde iş birliği yapma yolunda gitmiştir.¹³⁴ 1475 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından Kefe'nin fethedilmesi için ne yapılması gerekiyorsa yapması yönünde Gedik Ahmed Paşa'ya emrini vermiştir. Ordu, donanma ve silah gibi tedarik edilmesi gereken şeylerin temini sağlandıktan sonra fethedilmek üzere Kefe'ye doğru yola çıkmıştır 300 gemiyle birlikte atlı ve yaya seçkin askerlerden oluşan yaklaşık 70.000 kişilik bir kuvvetten oluşan ordu sefere hazırlanmıştır.¹³⁵ Başka bir bilgiye göre ise top gemisi, mavuna, kadirga, kalyata ve at gemisinden oluşan tahmini olarak 100 parçalık donanmayla birlikte yeniçeri ve azablardan müteşekkil bir ordu toplanmıştır.¹³⁶

Gedik Ahmed Paşa, şehrin kuşatması başladıktan sonra öncelik olarak Türk fetih geleneğinde yer alan ve cihâd mantığında da bulunan şehrin teslim olmasına yönelik bir teklif yapmış ve bu isteğine ret cevabı almıştır. Gedik Ahmed Paşa, kumanda ettiği askerleriyle bir konuşma yapmıştır. Bunun ardından askerlerin şevki artmış ve ordusuyla Cenevizliler için huzurlu ortamın oluşmasına engel olmuştur. Bundan dolayı da Cenevizliler rahat etmeyip huzurları kaçmış ve muhasaranın üçüncü gününe

¹³² Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1600)*, 60.

¹³³ A.g.e., 62.

¹³⁴ A.g.e., 59.

¹³⁵ Nur Akbaş, "Osmanlı Kaynaklarına Göre Gedik Ahmed Paşa'nın Kırım Seferi", *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, Özel Sayı, (2017): 22.

¹³⁶ Öztürk, *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1600)*, 65-66.

varılmıştır. Komutanıyla birlikte Türk ordusu ağırlığını daha güçlü bir şekilde surlar içerisinde yaşayan ahaliye hissettirmeye başlamıştır. Mamafih kale halkı, tekfurlarına teslim olunması için istekte bulunmuştur. Bu talebe olumlu yanıt aldılar ardından Cenevizli yönetici aman buyurmuş ve Gedik Ahmed Paşa bunu kabul etmiştir. Kuşatmadan alınan başarılı sonuçla Osmanlı kuvvetlerine şehir külliye boyun eğmiştir. Muhasarada beşinci güne denk gelen 9 Haziran 1475'te de şehrin kapıları Osmanlı kuvvetlerine açılmıştır.¹³⁷

1475 yılında Kefe'nin fethedilmesinde Gedik Ahmed Paşa'nın ardından ikinci adam olan Yâkub Bey için İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman* eserinin VII. Defter'inde şu bilgilere yer vermiştir:

*“Zağarcı Ya'kub Beğ'i ki ol seferde kendüyle bile koşulan ümerây-i sâhib-i livâdandı, hisâr üzerinde koyub kendüsi göçdi getdi”.*¹³⁸

Âşık Paşazade, kendi adıyla anılan *Âşık Paşazade Tarihi* adlı eserinde Kefe'nin fethini şu şekilde tarif etmiştir:

Fatih Sultan Mehmed, Gedik Ahmed Paşa'ya “Tez elden iyi hazırlık yap. Seni gazaya gönderiyorum.” dedi. Gedik Ahmed Paşa hazırlığını 300 gemi ve seçkin atlı yaya askerler ile yaptı. Atların taşınması için at gemileri de aldı. Padişahın emirlerini tamamladıktan sonra padişaha nereye gideceğini bile sormadan durumu bildirdi. Padişahın önünde el bağlayıp durdu. Fatih “Ahmed! Senin hazırlığın tamamlandı mı?” dedi. Gedik Ahmed Paşa “Devletli sultanım! Benim hazırlığım padişahımın işareti ve himmeti nazarıdır.” dedi. İşaretin o sabah verilmesiyle davullar çalınıp sancaklar çözüldü ve gemiler donandı. Gaza için gaziler niyet ettiler. Gemilerin palamarları çözüldü, lengerleri çekildi ve yelkenleri açıldı. Rüzgarın yelkenlere dokunmasıyla gemiler harekete geçti. Kefe kuşatması yaklaşık 70.000 gazi ile yapılmış ve kuşatmanın üçüncü gününde aman dilenmiş ve Gedik Ahmed Paşa tarafından aman verilmiştir. Beşinci gün hisarın kapısı açıldı. Hisara padişahın sancağı girdi. Nevbet-i sultanî burçlarda çalındı. Ezan müezzinler tarafından okundu. Çanları kaldırılıp putları kırıldı. Büyük

¹³⁷ Akbaş, “Osmanlı Kaynaklarına Göre Gedik Ahmed Paşa'nın Kırım Seferi”, 22.

¹³⁸ Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, Haz. Şerafettin Turan (Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1991), 387.

*bir kilise Cuma Mescidi yapıldı. Cuma namazı cuma gününde kılındı ve Fatih Sultan Mehmed adına İslam hutbesi okundu.*¹³⁹

3.8. Kefe'nin Fethedilmesinin Sonuçları

Gedik Ahmed Paşa komutası altındaki donanma, Kefe'ye 1 Haziran'da demir atıp dört gün boyunca gece gündüz kesinti olmaksızın top atışı yapmıştır. Bu muhasara devam ederken Squarciafico ayaklandırma hareketinde bulunmuştur. Binaenaleyh şehirde yaşayan halkın huzursuz olmasıyla yaşanabilecek herhangi bir isyanın yaşanması göze alınamamış ve teslim olmuşlardır. Osmanlıların Kefe'yi fethetmesiyle şehir sâkinlerinden 40.000'den fazla kişi İstanbul'a götürülmüştür. Yeniçeri ocağı saflarına katılmaları amacıyla gemilere bindirilen 1.500 genç Ceneviz kolonisinin soylularından oluşmuştur. Bu taşıma sırasında bunlardan bazıları Boğdan voyvodasının o dönemlerde işgali altındaki Kili'ye kaçmayı başarmıştır.¹⁴⁰

Osmanlı Devleti, Kefe'nin alınmasına binaen külliye kuzey politikasını Kırım Hanlığı üzerine inşa etmiştir. Bu politikasını yürütebilmek için burayı kesinlikle kontrol etmenin zorunluluğuna binaen Kefe Sancağı'nı bilhassa bu amacı uygulamak için kullanmıştır. İstiklal eğilimine sahip herhangi bir harekete hanlık içinde müsaade edilmeyerek bunu yapmaya çalışan hanlar ortadan kaldırılmıştır.¹⁴¹ Fatih Sultan Mehmed, Kefe'yi fethetmesinin ardından Ceneviz'in Karadeniz kıyılarında bulunan diğer küçük kolonileri üzerine doğru sonraki fetihlerini genişletmiştir. Herhangi bir direniş yaşamadan bugün Azak adıyla bilinen Tana ve Mankup Osmanlılara teslim olmuştur. Mengli Giray'ın Osmanlılara Kefe'de esir düşmesi, Fatih'e boyun eğmesi ve Kırım'ı tımar olarak buna binaen almasıyla Karadeniz kıyılarında hâli hazırda var olan Osmanlı Devleti hâkimiyeti külli bir hâle bürünmüştür.¹⁴²

¹³⁹ Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, 266-267.

¹⁴⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 277.

¹⁴¹ Öztürk, *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi: Kırım*, 17.

¹⁴² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 278.

3.9. Eflak ve Boğdan'ın Coğrafi Konumu, Tarihi ve Siyasi Durumu

Eflak, günümüz Romanya hudutlarının güneyindedir. Kuzeyinde Karpat dağları, güney ve güneydoğusunda Tuna nehriyle bezenmiştir. Kavimlerin doğudan batıya göçlerinde geçiş güzегâhında bulunmasından dolayı epeyce istilaya mâruz kalmıştır. II. yüzyılda buradaki Dakların, işgaliyle yüzleştikleri Romalı askerlerle birleşiminden mütevellit bugün Romen adıyla bilinen millet ortaya çıkmıştır.¹⁴³ Boğdan, Balkanların doğusunda Karadeniz'e ulaşan bir prenslik hüviyetiyle yer almıştır. Osmanlı döneminde Romanya'nın Moldavya bölgesi için Boğdan ismi kullanılmıştır. Bu ismi, Macar Krallığı'na karşı XIV. yüzyıl ortalarında ayaklanan küçük bir Ulah asilzâde ailesinin Maramureş'ten buraya geldikten sonra burada ilk bağımsız devleti kuran Voyvoda Boğdan'dan almıştır.¹⁴⁴

Tabiiyetlerini bazı zamanlarda Osmanlı Devletine bazen de Macar ve Lehlere göstermiş ve bu şekilde de prenslikler siyaseten var olmuştur. Osmanlı'ya sınır yakınlığından Eflak'ta Osmanlı nüfuzu zaman ilerledikçe giderek artmıştır. Binaenaleyh Yıldırım Bayezid buradan senelik vergi almaya başlamıştır. Fatih Sultan Mehmed dönemine gelindiğinde bu prenslikte Vlad Tepeş voyvoda olarak vazifelenmiştir. "Kazıklı Voyvoda" adıyla anılmaya başlanmış ve bunu insanları kazıklara vurmasından dolayı almıştır.¹⁴⁵ Balkan ve Avrupa ülkeleri, Türkler aleyhine sürekli kışkırtan Bizans'ın son bulmasıyla Balkan fütuhatının şartları daha emin bir hâl almıştır. Yıkılışla birlikte Türk ordusunun uğraşacağı herhangi bir kuvvet görünürde kalmamıştır. Macarlar kuvvetiyle Osmanlı Devletinin karşısında durup karşı koyabilecek tek güç olarak kalmıştır. Eflak ile Boğdan gücüyle Osmanlıların karşısında duramaz hâle gelmiş Bosna Hersek ve Arnavutluk'ta aynı kaderde ortak olmuştur.¹⁴⁶

¹⁴³ Kemal Karpat, "Eflak", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/466.

¹⁴⁴ Abdulkadir Özcan, "Boğdan", *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/269.

¹⁴⁵ Miroğlu, "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 10, 224-225.

¹⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi* C. 2 (Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1989), 217.

3.10. Eflak ve Boğdan'ın Fethedilmesinin Sebepleri

Yıldırım Bayezid zamanında cizyeyi kabul eden Eflak daha sonra yaşanan hadiseler neticesinde Macarların eline geçmiştir. En nihayetinde bizim kaynaklarda “Kazıklı Voyvoda” olarak bilinen nam-ı diğer “Kara Şeytan” Vlad, Eflak'ın başına verâsetle geçmiştir. İnsanların canına onları kazıklayarak kıyan Vlad, Fatih'e şikayet edilmiştir. Binaenaleyh Vidin beylerbeyi bölgeye intikâl etmiş ve Hamza Bey ile yanındakilerin canlarına canice kıyılmıştır. Bunların artık kendisine sıradan geldiği Kazıklı Voyvoda Vlad Tuna'yı geçerek Bulgaristan'da yağma ve tahrip yapmıştır.¹⁴⁷

Boğdanlılar 1455 yılında 3.000 altın vererek Osmanlı Devletinin hâkimiyetini tanımıştır. Doğu ve batıyla uğraşta Osmanlı Devletinin hâlini bir fırsat görüp vergi ödemesini kesmişlerdir. Bununla da yetinmeyen Boğdan voyvodası Stean Çel Mare Ceneviz esirlerinden Boğdan'a sığınanları Osmanlılar'a teslim etmemiştir. Himâyesi Osmanlı Devletindeki Eflak üzerine yürüyüp memleketten Eflak beyinin kaçmasına vesile olmuştur. Fatih'in planlamış olduğu “Türk Gölü” hayalini gerçekleştirmek maksadıyla hedef aldığı yerlerden biri Boğdan olmuştur. Boğdan'da voyvoda olan fakat bu mesuliyetinde birtakım arızalar bulunan Stefan Çel Mare'nin Osmanlı Devleti aleyhine sürekli bir girişim içerisinde olmasına binaen ortalık iyice kızışmıştır.¹⁴⁸

1455 yılında Boğdan ve Osmanlı Devleti arasında, Osmanlı hâkimiyetinin tanınması ve yıllık 12.000 altın verilmesi üzerine antlaşma yapılmıştır. Boğdan Voyvodası Stefan Çel Mare, Osmanlı Devletine vermesi gereken vergisini uzun süre boyunca güzelce ödemiştir. Fatih Sultan Mehmed'in karada ve denizde Venedik, Papalık, Macarlar, Napoli ve Arnavutlar ile yapmış olduğu uzun süreli savaşlar yaşanırken hürriyetinin ilanı maksadıyla bazı teşebbüslerde bulunmaya başlamıştır. 1473 yılında Uzun Hasan ile gerçekleşecek savaşta Osmanlı Devletinin yenilebileceğini düşünerek Macarları yanına çekip müttefiklik kurarak Türk topraklarına saldırmanın hazırlıklarını yapmıştır. Bu yaşananlardan Fatih Sultan Mehmed kuşkulanarak Stefan'a Akkoyunlu seferinin ardından haber göndermiş ve vergisini kendisinin getirmesini istemiştir. Bu yapılan teklif Stefan tarafından reddedilmiş ve vergiyi de göndermemiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Şeref, *Osmanlı Devleti Tarihi*, 115-116.

¹⁴⁸ Şimşirgil, *Kayı*, C. 2, 269.

¹⁴⁹ A.g.e., 265-266.

Stefan Çel Mare, Osmanlı Devletinin hudutları içerisindeki Eflak'a hareket etmiştir. Osmanlı hükümeti tarafından Stefan Çel Mare'ye bunun sebebi sorulmuş ve cevap olarak kendi arazisinde eşkıyanın tahribat hareketinde bulunduğunu ve bunların cezalandırılması gereksinimini duyarak silah kullandığı yönünde cevap alınmıştır. Osmanlı Devleti, yapılan bu tahribattan dolayı Boğdan'dan tazminat istemiştir. Lehistan kralı tazminat miktarında mutabık kaldığı düşüncesiyle Boğdan beyinin himayesi altındaki Türk ve Leh delegelerden oluşan bir heyetin oluşturulması teklifinde bulunmuştur. Leh Krallığı'nın kendilerine vergi veren Boğdanlıların işine karışması Fatih Sultan Mehmed tarafından reddedilmiştir. Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa, Fatih'in vermiş olduğu emirle Boğdan'a sefer düzenlemek için hareket etmiştir. Osmanlı askerlerine destek vermesi için Eflak beyine de emir verilmiştir.¹⁵⁰ Boğdan, Osmanlı Devletinin Eflak Prenslığı'ni idaresi altına almasından ve bu bölgede baskısını iyice hissettirmeye başlamasının ardından bazı tedbirler almıştır. Osmanlı Devletine karşı yapılan Haçlı Seferleri'ne asker yardımında bulunmuştur. Hassaten 1431 yılında Osmanlı kuvvetleri karşısında bazı hareketleriyle el altından Eflak prensine destek niteliğinde yardım girişimlerinde bulunmuştur Fakat bunların Türk istila politikasına herhangi bir menfi tesiri olmamıştır.¹⁵¹

3.11. Eflak ve Boğdan'ın Fatih Sultan Mehmed Tarafından Fethedilmesi

Osmanlı Devletinin Boğdan üzerine yaptığı ilk akınlar, 1420 yılında Eflak voyvodası Mihail'in mağlup edilmesinin neticesinde Dobruca'nın yanında aşağı Tuna'da bulunan kalelerin alınmasının ardından olmuştur. Bu akınlarla Boğdan limanı ve kalesi (Akkirman) kuşatılmış fakat bu muhasara, müspet sonuçlanamamıştır. Boğdan Voyvodası Stefan Çel Mare'nin yaptığı menfi hareketlerin neticesinde 1474'te İşkodra'da yaptığı muhasarayı kaldırma emrini padişahından alan Hadım Süleyman Paşa bu bölgeye intikal üzerine harekete geçmiştir.¹⁵²

Tuna'dan Eflâk'a geçen yorgun ve hastalıklara tutulan ordu, yollarda bazı yağma hareketlerinde bulunmuştur. Bu haberi alır almaz Boğdan hâkimi birliklerini

¹⁵⁰ A.g.e., 266.

¹⁵¹ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 2, 77.

¹⁵² Miroğlu, "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 10, 230.

muntazam bir hâle getirmiştir. Bu düzenli birlikler dağılmak üzere olan İslam ordusunu imha etmiş ve bir hayli şehit verilen bu saldırıdan Hadım Süleyman Paşa bile kendi canını zor kurtarmıştır.¹⁵³ Ocak 1475'te yapılan savaşı kaybetmiş ardından padişah buraya hareket etmiştir. Varna yakınlarına Osmanlı ordusu geldiğinde Lehli elçileri sultan huzuruna kabul etmiştir. Barışa yönelik Fatih'in yaptığı şartlar kabul edilmemiş ardından yola devam edilerek Osmanlı kuvvetleri Boğdan topraklarına varmıştır. Stefan Çel Mare topraklarında ortaya çıkamamıştır. Osmanlılar voyvodayı kendi hudutları içerisinde bulmamış buna rağmen şiddetli çarpışmalar bu topraklarda yaşanmıştır. Semendire üzerine Macarların hareket edeceği haberinin alınmasıyla geri dönmüştür.¹⁵⁴ Osmanlı Devleti, bu yapılanlardan sonra tazminat talebinde bulunmuştur. Lehistan kralının himâyesi altında olan Boğdan beyinden alınacak tazminat meblağında bir neticeye varılması için Türk ve Leh delegelerden oluşan bir heyetin oluşturulmasını istemiştir. Fakat Leh Krallığı'nın kendisine vergi veren bir prensliğin işine müdahale etmesini devlet reddetmiş ve Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'yı Boğdan üzerine göndermiştir. 1475 yılında Boğdan üzerine yapılan bu seferin akıbeti kötü bir mağlubiyetle olmuştur. Aldığı galibiyetten dolayı Boğdan prensine Papa "İsa'nın Pehlivanı" unvanını vermiştir.¹⁵⁵

1476 yılının ilkbaharında Fatih Sultan Mehmed, Boğdan üzerine sefere çıkmıştır. Gönderilen elçilik heyetiyle Varna yakınlarında karşılaşmış ve vergilerin hemen ödenmesi, Cenevizli esirlerin serbest bırakılıp Kilya Kalesi'nin teslim edilmesinin nihayetinde antlaşma yapabileceği bildirilmiştir. Padişahın yaptığı bu taleplere de avdet edilen yanıt menfi olmuştur. Boğdan beyinin kaçırdığı Eflak voyvodası, gelerek Fatih'in ordusuna dâhil olmuştur. Boğdan topraklarında, 40 gün boyunca yürünmüş fakat voyvoda zahirde zuhur etmemiştir. Osmanlı ordusunun güzergâhı içerisinde bulunan eşya, tahıl ve hayvanları Boğdanlılar alıp her tarafı tahrip edip geri çekilmişlerdir. Bu yaşananların sonucunda kıtlık yaşanmaya başlamıştır. Fatih önceden almış olduğu tedbir üzere orduya Tuna yolu aracılığıyla gemilerdeki erzağın

¹⁵³ Hasırcızâde Metin Hasırcı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 1 (Merve Yayınları: İstanbul, 2003), 280-281.

¹⁵⁴ Miroğlu, "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 10, 224-225.

¹⁵⁵ Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 2, 78-79.

getirilmesi emrini vermiştir. Binaenaleyh yaşanan bu hadiseyle sıkıntının büyüyüp genişlemesinin önüne bir set çekilmiştir.¹⁵⁶

Fatih Sultan Mehmed, ihtişamla Karaboğdan seferine hareket eden Osmanlı ordusunun yanında taşıdığı silah ve erzağın Tuna nehri üzerinden taşınmasına aracılık edecek denizden gemilere emir vermiştir. Bu yardımla nehirden karşıya geçilmiştir. Sefer başarıyla neticelenmiş ve mamafih Karaboğdan askerleri dağlara derelere kaçmıştır. Padişah ve askerleriyle bir gazadan çekinip korkan Karaboğdan ordusu, Osmanlı kuvvetlerinin geçmesine zorluk teşkil edecek sarp bir yerde gizlenmiştir. Yerleri belli olmuş ve kaçamayacaklarını anlamışlardır. Osmanlı ordusunu akşam vaktine kadar oyalayıp karanlıktan faydalanarak kaçmaya uygun atış noktalarını belirledikleri top ve tüfeklerle savunmaya geçmişlerdir. Can havliyle kaçarak at ve silahlarını bırakmayı bile göze almışlardır. Fatih Sultan Mehmed'in yapılan bu oyalama taktiği gözünden kaçmamış ve yapılacak hücumun geceye kalmaması için emir vermiştir. Binaenaleyh saldırının ardından bu hücum zafere ulaşmıştır. Fatih, askerleri tarafından düşmanın mal ve silahlarının yağmalanmasına müsaade etmiştir. Çetin geçen bu gazayla, dört bir yan birçok düşman askerinin cesedi ve kanıyla kaplanmıştır. Padişah, Karaboğdan tahtını yıkıp, Macaristan üzerine akınlar yaparak gönül hoşluğuyla başlattığı seferi bitiren son buyruğu vermiştir.¹⁵⁷

Kara Boğdan, Osmanlı Devletinin haracına bağlanmış olmasına rağmen Kefe'ye destek olup birçok dehşetçe faaliyetlerde bulunmuştur. Fatih Sultan Mehmed, yapılan bu hareketlerden sonra zafer ve intikam gayesiyle Kara Boğdan üzerine sefer düzenlemek için harekete geçmiştir. Kara Boğdan'ın Macar diyarına yakınlığına istinaden bundan istifade etmeyi düşünmüştür, Hem Kara Boğdan hem de Macar topraklarına yönelik planladığı seferin hazırlığını büyük bir ordu toplayarak yapmıştır. Tursun Bey, toplanan bu orduyu *Târîh-i Ebü'l-Feth* adlı eserinde şu dizeye yer vererek tarif etmiştir:

“Bir ceş ki her alay bir asker-i kâmil

*Yüz alay ola kim her eri vardı bir alay”.*¹⁵⁸

¹⁵⁶ Şimşirgil, *Kayı*, C. 2, 267.

¹⁵⁷ Bey, *Fatih'in Tarihi (Târîh-i Ebü'l-Feth)*, 131-133.

¹⁵⁸ A.e.g., 131.

3.12. Eflak ve Boğdan'ın Fethedilmesinin Sonuçları

Fatih'in yaptığı seferde kaybeden Kazıklı Voyvoda Vlad öncelikle Transilvanya'ya çekilmiştir. Macar kralı onu hıyanet suçuyla yargılamış ve zindana atmıştır. Radul, kardeşi Vlad'ın yerine Eflak'a tayin edilmiştir. Eflak'ın beyi Radul, itaat ettiği Fatih'e vergisini de ödemiştir. En nihayetinde Osmanlılar Eflak ile bir mümtaz eyalet daha kazanmıştır. 1461 yılında Fatih tarafından eski tabiiyeti istenmiş lâkin Kazıklı Voyvoda Vlad bunu kabul etmemiştir. Osmanlı ordusunun Trabzon'a yaptığı seferden istifade ederek Dobruca'nın büyük bir kısmını işgal etmiştir. Sultan Mehmed bizzat kendisinin katıldığı yanına da Mahmud ve İshak paşaları aldığı Osmanlı kuvvetleriyle 1462 yılında o tarafa yönelmiştir. Yapılan seferden başarılı bir sonuç alınarak Eflak sükûnete kavuşmuştur. Boğdanlılar ile yapılan savaşın ardından zafer kazanılmasının ertesini gününde Fatih Sultan Mehmed, savaşın yapıldığı yerde konaklamış ve akıncıları Boğdan'ın dört bir yanına göndermiştir. Beklenmeyen ve sayılamayacak kadar fazla ganimet ele geçirilmiştir. Yapılan bu seferden canını zor kurtaran Stefan Çel Mare, elçilerini derhal padişaha göndermiştir. O zamana kadar vermiş olduğu 3.000 altını değil de bunu 6.000 altın olarak vereceğini ve Osmanlı Devletinin dostlarına karşı dost, düşmanları karşı da düşman olacağını bildirmiş ve affedilmesini istemiştir. Yapılan bu isteği Fatih Sultan Mehmed, kabul ederek voyvodayı affedeceğini bildirmiştir. Padişaha başvuran Boğdan voyvodası o zamana kadar ki yıllık 3.000 altını 6.000 olarak vereceğini ve Osmanlı Devletine dost olana dost, düşman olana düşmanlık edeceği sözlerini vermiştir. Bu müracaatı Fatih Sultan Mehmed'in kabulü ve affıyla neticelenmiştir.¹⁵⁹

3.13. Karadeniz'in Türk Gölü Olması ve Payitaht İstanbul'a Nüfus İskânı

İstanbul'un fethedilmesi, Osmanlı Devleti için deniz politikalarını daha uzak denizlere yöneltmesi ve iç denizlerde yaşadığı mücadelelerini açık denizlere doğru çevirmesi için dönüm noktası olmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in Avrupa ve Asya kıtalarının birbirine bağlandığı Boğazlar'da sahip olduğu hâkimiyet İstanbul'un alınmasına müteakip güçlenmiştir. Bunları gerçekleştiren Fatih yönünü daha önceden hayalini kurduğu "Türk Gölü" stratejisini hayata geçirmek maksadıyla Karadeniz'e

¹⁵⁹ Miroğlu, "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 10, 224=230.

çevirmiştir.¹⁶⁰ Osmanlı Devletinin yapmış olduğu fetihler sırasında yaşanan mücadeleler ve yokluklara binaen İstanbul, nüfusunda önemli bir azalma yaşamıştır. Mamafih İstanbul'un tekrar iskân edilmesine yönelik tedbirler alınmıştır. Devletin özel koruma vaadi vererek İstanbul'dan kaçmış olanların yeniden şehre dönmelerini sağlamak amacıyla özendirilme çalışmaları yapılmıştır. Osmanlı payitahtı İstanbul'a bizzat Fatih Sultan Mehmed'in kaydettirilmesi neticesiyle fethedilen şehirlerin her birinden belli bir kısmı, umumiyetle esir alınanlardan üçte biri şehre getirilmiştir. Getirilen her yeni sevkiyatta aynı mahalle içerisinde evler, tarlalar, avlular, bağlar ve bahçeler tahsis edilmiştir. Bu sırada Müslümanlar, Rumlar ve Lâtinler herhangi bir ayırım yaşamamıştır. Yalnızca serseriler ve çiftçilerde ayırım yapılmış ve tercihen tüccarlarla zanaatkârlar seçilmiştir. Osmanlı Devletinin Karadeniz'de yapmış olduğu fetihlerin akabinde Amasra'dan Frenkler ile Karadeniz sahillerinden çok sayıda Ermeni ve Rum, İstanbul'a iskân edilmiştir. Kefe'nin alınmasından sonra burası İstanbul'a 500 kadar Lâtin aile vermiştir. Trabzon ve Sinop'tan da bir hayli yararlı insan fethedilmelerinin ardından payitahta gönderilmiştir.¹⁶¹

¹⁶⁰ Bostan, *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları-Teşkilat-Gemiler*, 18-19.

¹⁶¹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2, 231.

SONUÇ

İlk Çağ'a değin uzanan bir geçmişe sahip Karadeniz çeşitli milletlere ev sahipliği yapmıştır. Coğrafyanın en eski misafiri Kefe'de varlık gösteren "İskitler" olmuştur. Orta Çağ'da en aktif rol oynayan millet Cenevizliler olmuştur. Osmanlı Devleti Padişahı Fatih Sultan Mehmed'in buradaki faaliyetlerinde başarılı neticeler almasının ardından bu rolde değişiklik yaşanmıştır. "Türk Gölü" stratejisiyle hamlelerde bulunan Fatih'in önderliğinde üstlenilen bu vazifenin tesiri çok daha büyük yaşanmıştır. 1454 yılına gelindiğinde Ceneviz'den haraç alınmaya başlanmıştır. Bunun ardından bazen sözlerinde durmayıp vergilerinde yapmaları gereken ödemelerde gecikmeler yaşanmıştır. Osmanlı Devletinin kaçan esirlerine sığınak vazifesi görmeleri ve Müslüman gemilere tasallut etmeleri gibi durumlar Ceneviz topraklarının ilhak edilmesinin haklı gerekçeleri olmuştur. Başında bulunan İsmail Bey'in samimiyetsizliği, yolsuzlukları ve Osmanlı Devletine karşı Karamanoğulları ile ittifak yapması, Papa II. Pius'a işbirliği teklifinde bulunması da Sinop'un fethedilmesine yol açan bir başka bulgular olmuştur.

Daha önce vergi veren Trabzon Rum Devleti 1458 yılında Osmanlı Devletine ödemelerini kesmiştir. Bunların haricinde Fatih Sultan Mehmed'in en büyük rakibi ve Osmanlı Devletinin en büyük tehdidi Uzun Hasan'ın teşvikiyle daha evvelki vergilerinin geri ödenmesini istemesi bulguları ise 1461 yılında Trabzon Rum Devleti'nin fethedilmesine zemin hazırlayan bulgular olmuştur. Netice itibariyle, temelleri daha sonra ikiye bölünen Roma İmparatorluğu'na dayanan ve yıkılışını hızlandıran İstanbul'un Fethi ile karşılaşan Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu'nun bir gölgesi olarak varlık gösteren Trabzon Rum Devleti son bulmuştur.

Yapılan araştırmalar neticesinde, 1452'de Akkoyunlu Devleti'nin başına Uzun Hasan'ın geçtiği öğrenilmiştir. Kendisi, ilerleyen zaman içerisinde Trabzon Rum Devleti'nin o dönemdeki hükümdarı Kalo İoannes'in kızı "dönemin en güzeli" lakaplı Katerina (Despina Hatun) ile evlenmiştir. Hassaten vergi aldığı imparatorlardan çeyiz olarak da Kapadokya'yı almış ve bunların aracılığıyla Trabzon ile olan ilişkileri oldukça büyük güç kazanmıştır. Uzun Hasan vergi almaya devam ettiği Trabzon Rum Devleti'ni Osmanlı Devletine karşı bazı kışkırtma girişimleri yapıp onlara destek vererek birtakım yardımlarda bulunmuştur. Kendisini Timur'un tek halefi olarak gören

Uzun Hasan 60 yıllık haracı almak istemesi üzerine 1460 yılına gelindiğinde de birkaç bin eyer, kilim ve sarıktan hesaplamış olduğu haracın Fatih Sultan Mehmed tarafından ödenmesini istemiştir. Sultan Mehmed bu isteğin aynı şekilde kendisine ödenmesi gerektiğini söyleyerek cevabını vermiştir. Böylece aradaki rekabet ve mücadeleden doğan hasımlık artmış ve gergin olan ortam iyice kızışmıştır. Fatih önderliğinde Osmanlı ordusu ile Uzun Hasan'ın liderliğinde Akkoyunlu kuvvetleri 11 Ağustos 1473'te Otlukbeli Meydan Muharebesi'nde karşı karşıya gelmiştir. Sultan Mehmed'in galibiyetiyle neticeye varan savaşla, Uzun Hasan Anadolu'da daha evvelden kazandığı hak ve topraklardan vazgeçmeye mecbur kalmıştır. Mamafih Fatih'in önündeki en büyük rakip ve engeli teşkil eden kişinin Uzun Hasan olduğu bilgisine bu gibi bulguların ışığında ulaşılmıştır.

Karadeniz, umumi manada mühim bir yer tutarken bünyesinde ihtiva eden Kırım ise sahip olduğu limanlar aracılığıyla ticaret için merkez konumda bulunmasıyla daha büyük bir önemi kazanmış olduğuna elde edilen bulgularla varılmıştır.

Taht kavgaları insanlık tarihi boyunca her dönemde her hanedanlıkta farklı isimler olsa bile süregelen ve ihtilaf içeren bir hadise olarak vuku bulmuştur. Bu durum Kırım Hanlığı'nda da kurucusu Hacı Giray'ın 1473 yılında vefat etmesi üzerine yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan taht kavgası sırasında 1475 yılında vârislerden biri olan Eminek'in Fatih Sultan Mehmed'e yardım almak maksadıyla destek vermesine yönelik bir talebi olmuştur. Sultan Mehmed tarafından bu yardım ve destek talebi müspet cevap olarak kabul edilmiş ve Kırım ile Kefe'nin düzenlenen seferle sahil kesimi alınmıştır. Bu istek bulgusuyla Osmanlı Devletinin o zamanda ne denli güvenilir bir hâkim ve egemen güç olduğuna varılmıştır.

Osmanlı Devleti, Rusya'nın 1783'te Kırım'ı ilhak edişine kadar geçen sürede burayı fethedip egemenliğini ilan etmesinin ardından her zaman kuzey politikasını burası üzerinden düzenlemiştir. Bu fetih ve politika bulguları neticesiyle Osmanlı Devletinin sahip olduğu askeri güç ve kuzeye yönelik adımlarda izlenecek siyaset, sefer ve fetih hamlelerini belirleyecek yeni bir kapı açıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kefe, ev sahipliğini yaptığı ilk sakinleri İskitler olan Karadeniz'in kuzeyine konumlanmıştır. Osmanlı Devleti buraya ilki başarısızlıkla neticelenen 1454'te diğeri 1469 yılında olmak üzere iki kez sefer düzenlemiş ve muhasara altına almıştır.

Kefe'nin ilhak ediliŖi ile sonuçlanan nc sefer 1475'te Gedik Ahmed PaŖa kumandasındaki donanma ile yapılmıŖtır. Bundan yola çıkarak Osmanlı Devletinin seferlerde yaŖadıkları mağlubiyetlere karŖı boyun eğmediği ve bunun üzerine gidip mücadelesini sürdürdüğü grlmŖtir.

Balkanların Karadeniz mevkiinde yer alan ve voyvoda vazifesini Stefan el Mare'nin yaptığı bir prenslik Boğdan bu Ŗekilde var olmuŖtur. Voyvoda Osmanlı Devletine yıllık haraç ödemesine uzun müddet boyunca devam ederken ilerleyen zamanda bunu kesmiŖtir. Ayrıca Fatih'in Venedik, Papalık, Macarlar, Napoli ve Arnavutluk ile kara ve deniz mücadelesini fırsat bilerek bağımsızlık kazanmaya alıŖıp bu yönde giriŖimleri olmuŖtur. Bunlarla birlikte Uzun Hasan ile 1473'te yapılan Otlukbeli Meydan Muharebesi'ne giden süreçte Macarlar ile anlaŖarak müttefiklik yapmıŖ ve Türk topraklarına saldırmıŖtır. Fatih'in sefer için buraya yönelmesine kadar da teŖebbslerine devam etmiŖ ve bütün bunları yapmasına binaen Sultan Mehmed, yönünü Boğdan zerine evirmiŖ 1476 ilkbaharında baŖarıyla neticelenecek seferini dzenlemiŖtir. UlaŖılan bulguların yardımıyla insanlarda görülen fırsattan istifade etme doğal olarak yönettikleri yerlerde de grlmŖ ve bu durumu Boğdan aracılığıyla Osmanlı Devleti yaŖamıŖtır. Benzer kiŖi ve bölgelerde de görülen menfi giriŖimlerin en nihayetinde seferle son bulduğu malumatına ulaŖılmıŖtır.

Osmanlı Devletinin payitahtı İstanbul'un nüfusunda önemli bir azalma yaŖanmıŖ buna da Karadeniz'de yapılan fetihler sebep olmuŖtur. Fethedilen Amasra'dan Frenkler, Karadeniz sahillerinden oldukça fazla sayıda Ermeni ve Rum ile birlikte Trabzon ve Sinop'tan pek çok yarar sağlayacağı dŖnlen kiŖi ile Kefe'nin alınmasından sonra da 500 kadar Lâtin aile İstanbul'a iskân edilmek üzere taŖınmıŖtır.

Fatih Sultan Mehmed'in Karadeniz'de kurmak istediği "Türk Gölü" gayesini hayata geçirmek için alınması gereken yerlerin fethi için izlemiŖ olduğu sefer güzergâhında bazı durumlarda bizzat kendisinin liderliğini yaptığı ordu ve donanmayla buralar ele gemiŖtir. Bu planının gerekleŖmesi için bazen de komutanlar vazifelendirerek kalan diğer bölgeler fethedilerek Osmanlı Devletinin hudutlarına dâhil edilmiŖtir.

KAYNAKÇA

Dönem Kaynakları

Âşık Paşazade. *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz ve M. A. Yekta Saraç.

İstanbul: Koç Kültür Sanat Tanıtım Yayınları, 2003.

Bey, Tursun. *Fatih'in Tarihi (Târîh-i Ebü'l-Feth)*, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2014.

Efendi, Hoca Sadettin. *Tacü't-Tevarih*, 5 Cilt. Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1992.

İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, 7 Defter. Haz. Şerafettin Turan. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1991.

Kritovulos. *Kritovulos Tarihi (1451-1467)*. çev. Ari Çokona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

Araştırma Kaynakları

Afyoncu, Erhan. *Bir Cihan Hükümdarı: Fatih Sultan Mehmed*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018.

----- . *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016.

Akbaş, Nur. "Osmanlı Kaynaklarına Göre Gedik Ahmed Paşa'nın Kırım Seferi".

VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, C. 2, Özel Sayı (2017): 14- 26.

"Amasra". <http://www.bartın.gov.tr/amasra>.

Bostan, İdris. *Osmanlılar ve Deniz: Deniz Politikaları-Teşkilat-Gemiler*. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.

Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 2021.

- Danişmed, İsmail Hami. “Fâtih’in Hayatı ve Fetih Takvimi”. *İstanbul Fethi Derneği Yayınları* (1953): 1-20.
- Demir, Necati. *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2018.
- DİA. “Karadeniz”. DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/386-388.
- , “Kırım”. DİA (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/447-449.
- Doğan, Osman. “Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde Kırım Hanlığı”, *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son kalesi Kırım*, Der. Yücel Öztürk. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015, 261-299.
- Emecen, Feridun M. *Karadeniz Kıyı Kentleri Tarihi*. İstanbul: Turkuvaz Kitap Yayınları, 2020.
- Ertaylan, İsmail Hikmet. *Fatih ve Fütûhatı*, 2 Cilt. Milli Eğitim Basımevi: İstanbul, 1953.
- Erzen, Afif. *Eskiçağ Tarihi Hakkında 4 Konferans*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1984.
- Frelly, John. *Büyük Türk İki Denizin Hâkimi Fatih Sultan Mehmed*. çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Doğan Kitap, 2018.
- Hasan, Abdullahoğlu. “Ceneviz Menbalarına Göre XV. Asır Kırım Hanlığı I” *Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi*, S. 10 (1932): 332-338.
- , “Ceneviz Menbalarına Göre XV. Asır Kırım Hanlığı II” *Azerbaycan Yurt Bilgisi Dergisi*, S. 11 (1932): 372-378.
- İnalcık, Halil. *Devlet-i Aliyye*, 5 Cilt. Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul, 2021.
- , *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*. Ankara: İSAM Yayınları, 2021.
- , *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar 1441-1700*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- , “Mehmed II”. DİA (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/395-407.

- . “Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tâbiliğine Girmesi ve Ahitname Meselesi”. *Belleten Dergisi*. C. 8, S. 30 (1944): 185-229.
- Jorga, Nicolae.. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5 Cilt. çev. Nilüfer Epçeli ve Kemal Beydilli. Yeditepe Yayınevi: İstanbul, 2012.
- Kafalı, Mustafa. *Altın Orda Hanlığı'nın Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976.
- Kurat, Akdes Nimet. *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara: Murat Kitabevi Yayınları, 1992.
- Miroğlu, İsmet. “Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, 14 Cilt, Der. Yıldız Hakkı Dursun. Çağ Yayınları: İstanbul, 1989, 209-252.
- Özcan, Abdulkadir. “Boğdan”. *DİA* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/385-386.
- . “Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi (1451-1481)”, *Osmanlı Tarihi Siyasi Tarih-Kültür ve Medeniyet (1299-1774)*, 2 Cilt. Der. Selim Hilmi Özkan. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019, 48-91.
- Öztürk, Yücel. “Doğu Avrupa Türk Mirasının Son Kalesi: Kırım Hanlığı”, *Doğu Avrupa Türk Mirasının Son kalesi Kırım*, Der. Yücel Öztürk. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015, 13-51.
- . *Osmanlı Hâkimiyetinde Kefe (1475-1460)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014.
- Sabit, Bedriye. *Kırım'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Eklenmesi Meselesi*. İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1934.
- Smirnov, Vasiliy Dmitriyeviç. *Osmanlı Dönemi Kırım Hanlığı*. çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2016.
- Somel, Selçuk Akşin. *Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- Şeref, Abdurrahman. *Osmanlı Devleti Tarihi*. İstanbul: Bilimevi Basın Yayın, 2005.

- Şevket, Şâkir. *Trabzon Tarihi*. Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 2001.
- Şimşirgil, Ahmet. *Kayı-I Ertuğrul'un Ocağında*, 11 Cilt. Timaş Yayınları: İstanbul, 2015.
- . *Kayı-II Cihan Devleti*, 11 Cilt. Timaş Yayınları: İstanbul, 2015.
- Tansel, Selâhattin. *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Tellioğlu, İbrahim. *Tarih Boyunca Karadeniz*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2019.
- Tuncel, Metin. "Karadeniz", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/385-386.
- Uslubaş, Tolga. *Geçmişten Günümüze Osmanlı*. İstanbul: CNR Stüdyo ve Melisa Matbaacılık, 2013.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Büyük Osmanlı Tarihi*, 11 Cilt. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara, 1989.
- Vatin, Nicolas. "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", çev. Server Tanilli, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Ed. Robert Mantran. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 7 Cilt. çev. Nilüfer Epçeli. Yeditepe Yayınları: İstanbul, 2011.

ÖZGEÇMİŞ

Burak MORKOÇ

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Bilim Dalı, 2025, İstanbul.

Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, 2021, İstanbul.

D. YAYINLARI

“Fatih Sultan Mehmed Dönemi’nde Osmanlı İmparatorluğu’nun Karadeniz Siyaseti” Bildiri Sunumu, İlim Yayma Vakfı Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu, 2023.

Not: Yaşamış olduğu hastalık sebebiyle herhangi bir “Mesleki Deneyim” veya “Projesi” bulunmamaktadır.